

UCHWAŁA NR XX/136/2020
RADY MIEJSKIEJ MIEROSZOWA

z dnia 28 maja 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Mieroszów na lata 2020 -2023

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 713) oraz art. 87 ust. 1, ust. 3, ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 282) po uzyskaniu pozytywnej opinii Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska Mieroszowa uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mieroszów na lata 2020 - 2023, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Mieroszowa

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego i podlega opublikowaniu w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Mieroszowie oraz na tablicy ogłoszeń.

Przewodnicząca Rady Miejskiej

Violetta Kopka

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 994) do zadań własnych gminy należą sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ponadto art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 282) nakłada na gminę obowiązek sporządzenia na okres 4 lat Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Program ten na podstawie art. 87 ust. 3 cytowanej wyżej ustawy zostaje przyjęty przez Radę Miejską, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami w gminie. Przeanalizowane zostały dokumenty strategicznie dotyczące zarówno województwa dolnośląskiego, jak i Gminy Mioszów w zakresie ochrony zabytków. Analiza zasobów kulturowych gminy pozwala wyznaczyć kierunki działań w obszarach zachowania dziedzictwa kulturowego. Gminny Program Opieki nad zabytkami Gminy Mioszów na lata 2020 - 2023 został pozytywnie zaopiniowany przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pismem Nr W/N.5120.1.2020.ANC z dnia 24 kwietnia 2020 r. W związku z powyższym zasadne jest podjęcie przedmiotowej uchwały.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIEROSZÓW NA LATA 2020- 2023

MIEROSZÓW
2020

ZLECENIODAWCA:

Gmina Mieroszów
ul. Plac Niepodległości 1
58-350 Mieroszów
tel. 74 84-94-300 do 304, fax. 74 84-94-323
e-mail: urząd@mierzow.pl
www.mierzow.pl

WYKONAWCA:

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.reliktarcheologia.pl

Autor opracowania:

Judyta Nawrot-Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	5
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	13
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	13
4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.....	13
4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.....	14
4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017.....	15
4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	15
4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	15
4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo.....	16
4.1.7 Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020	17
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	18
4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2015-2018.....	18
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020.....	20
4.2.3 Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020.....	21
4.2.4 Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego.....	22
4.2.5 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Perspektywa 2020.....	22
4.2.6 Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020 (23) Lokalnej Grupy Działania Kwiat Lnu.....	23
4.2.7 Strategia Rozwoju Powiatu Wałbrzyskiego na lata 2014 - 2020.....	24
4.2.8 Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020.....	24
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	25
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	25
5.1.1 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Mieroszów na lata 2015-2025	25
5.1.2 Strategia Rozwoju Gminy Mieroszów na lata 2014-2020.....	25
5.1.3 Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Mieroszów, pow. wałbrzyski, woj. dolnośląskie	26
5.1.4 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Mieroszów.....	26
5.1.5 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Mieroszów	29
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	30
5.2.1 Ogólna charakterystyka Gminy Mieroszów	30
5.2.2 Rys historyczny.....	31
5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	34
5.2.3 Zabytki ruchome	40
5.2.4 Zabytki archeologiczne.....	40
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	41
5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków.....	41
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	43

5.5 Dziedzictwo niematerialne.....	58
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	59
6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy	59
6.2 Analiza Szans i zagrożeń.....	60
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	62
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	65
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	66
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	66
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	70

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzące powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Przedmiotem programu opieki nad zabytkami jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych gminy Mioszów. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców, zdefiniowane poprzez wpis do rejestru zabytków i w formie gminnej ewidencji zabytków.

Program wskazuje działania służące poprawie stanu zabytków ich adaptacji i rewaloryzacji oraz zwiększenia do nich dostępności mieszkańców i turystów. Podmiotem programu jest społeczność lokalna. Program adresowany jest do mieszkańców gminy, w tym do właścicieli zabytków, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym, mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań. Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest na cztery kolejne lata, tym samym zadania w nim wskazane nie wyczerpują wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w gminie. Część tych rozwiązań będzie wymagała kontynuacji w kolejnej perspektywie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mioszów na lata 2019-2022 jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 cyt. wyżej ustawy).
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (ust. 3 cyt. wyżej ustawy).
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (ust. 4 cyt. wyżej ustawy).
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067).

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*t. j. Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j. Dz. U. 2018 poz. 2067*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad

zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: "Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska".

Art. 5: "Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury".

Art. 6: "1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
  - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - c) dziełami architektury i budownictwa,
  - d) dziełami budownictwa obronnego,
  - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - f) cmentarzami,
  - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - e) materiałami bibliotecznymi,

- f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".

Art 7: "Formami i sposobami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
  - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego".

Art. 16: "1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

1a. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.

6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Art. 17: "1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20: Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: "1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Art. 89: Organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Art. 107a. "1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,

2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,

3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości – podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

Art. 107c. "1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

➤ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (*t. j. Dz. U. 2018, poz. 994 z późn. zm.*), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1202 z późn. zm.). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 799, z późn. zm.). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisany do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 1614 ze zm.). Reguluje część w/w zasad, oraz definiuje pomniki przyrody, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, określa kompetencje dotyczące pielęgnacji i wycinki drzew i krzewów na terenach objętych ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 121, z 2018 poz. 650). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
  - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
  - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1983, z późn. zm.). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe

instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 450, ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 720, z późn. zm.). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- 1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 574, ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. 2018 poz. 217 ze zm.).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 02.08.2018 r. ws. prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisany do

rejestrze zabytków albo na Liście Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2018 r. poz. 1609);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 26.05.2011 r. ws. prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. nr 113, poz. 661);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. 2017 r. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1674);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2014 r. poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 r. nr 30 poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r. nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 nr 89 poz. 510).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Mieroszów jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013¹ oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020².

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013* (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „*Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020*” (przyjętym w 2005 r.). Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest *Narodowy Program Kultury. Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013*. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania zawarte w priorytecie mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja

¹Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury.

²Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005

działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu są:

- ✓ poprawa stanu zachowania zabytków,
- ✓ zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- ✓ zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- ✓ zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane zostały przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury.

Dokument podkreśla istotną rolę zabytków w procesie kształtowania polityki kulturalnej państwa. Zachowanie, ochrona i konserwacja zabytków jest ważnym zadaniem w interesie publicznym.

Przypomniane zostały podstawowe zasady:

1. Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;
7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- ✓ Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych;
- ✓ Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych;
- ✓ Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej;
- ✓ Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych;
- ✓ Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników;
- ✓ Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017³

Krajowy Program wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Jest kluczowym instrumentem planowania strategicznego w dziedzinie ochrony zabytków, który pozwoli na ujednoczenie polityki konserwatorskiej w wymiarze ogólnokrajowym i ułatwi skoordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na zagadnieniach ochrony zabytków: organów konserwatorskich, instytucji kultury oraz osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami. Adresatami Krajowego Programu są organy administracji rządowej, przede wszystkim MKiDN, wojewodowie i wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz podległe im wyspecjalizowane instytucje kultury. Odbiorcami Krajowego Programu są natomiast wszystkie podmioty publiczne i prywatne, zainteresowane zamierzeniami rządu w dziedzinie polityki konserwatorskiej.

Cele i kierunki określone w Krajowym Programie będą realizowane poprzez tworzenie odpowiedniego otoczenia prawnego oraz podejmowanie długofalowych działań. Na szczeblu lokalnym i regionalnym analogiczną rolę pełnią gminne, powiatowe i wojewódzkie programy opieki nad zabytkami. Podstawowe zadania Krajowego Programu to:

- określenie głównych problemów ochrony zabytków w Polsce i ocena, jakie są możliwości ich rozwiązania;
- określenie celów polityki rządu z zakresie ochrony zabytków, sposobów jej realizowania oraz podstaw finansowania;
- wskazanie koniecznych zmian w warstwie regulacyjnej, których wprowadzenie umożliwi osiągnięcie zakładanych celów.

Sformułowano także cel główny: Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020⁴

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

- 4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- 4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030⁵

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego,

³ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 r.

⁴Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

⁵Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo⁶

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Wskazuje ona strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego:

Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem,

⁶Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego.

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania:

Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych,

Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych;

Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych,

Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy:

Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych,

Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich.

4.1.7 Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020⁷

Ogólne wytyczne do konstruowania programu wojewódzkiego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*. Strategia określa spójne działania realizowane w regionach. Celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a celami częściowymi są m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, wzrost efektywności zarządzania sferą kultury itd. Jednym z instrumentów za pomocą których realizowane są wspomniane cele *Strategii jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020*, który za cel strategiczny przyjął intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych.

Cele częściowe programu to:

- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- ✓ zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- ✓ rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ✓ tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- ✓ zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele programu realizowane będą m.in. w ramach następujących priorytetów i działań:

- Priorytet I: Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
  - ✓ Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.
  - ✓ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.
- Priorytet II: Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.
  - ✓ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.
  - ✓ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granicę.

⁷Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –202, Warszawa 2005.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Podczas wykonywania Gminnego Programu opieki nad Zabytkami omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2015-2018, Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020, Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020, Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego. Perspektywa 2020

- powiatowym: Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020, Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020(23) Lokalnej Grupy Działania Kwiat Lnu, Strategia Rozwoju Powiatu Wałbrzyskiego na lata 2014 - 2020.

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2015-2018

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2015-2018 (przyjęty przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą nr XXIII/687/16 w dn. 28 czerwca 2016 r. i ogłoszony w Dz. U. Województwa Dolnośląskiego, Poz. 3706 z dn. 22 lipca 2016 r.) jest dokumentem określającym politykę Samorządu Województwa Dolnośląskiego w sferze opieki nad zabytkami, dotyczący realizacji zadań związanych ze sprawowaniem opieki nad dziedzictwem kulturowym i racjonalnego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego województwa dolnośląskiego. Opracowanie programu wynika z art. 87 ust.1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz.U.2014 poz.1446), który zobowiązuje Zarząd Województwa do sporządzenia na okres 4 lat wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami.

Program skierowany jest do wydziałów i jednostek organizacyjnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego realizujących zadania w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, a także do instytucji i podmiotów, których działalność obejmuje ochronę dziedzictwa kulturowego, jednostek samorządu terytorialnego, obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych oraz zainteresowanych ochroną i opieką nad zabytkami.

Przyjęta w Programie wizja rozwoju: *Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego* wpisuje się w europejską politykę kulturalną, jest zgodny z zapisami Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. UE 2006 C 321/E) i stanowi jeden z ważniejszych czynników rozwojowych.

Za cel strategiczny uznano: *Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska*. Zgodnie z tym założeniem przyjęto, że dziedzictwo kulturowe, będąc przedmiotem ochrony jest także zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości oraz rozwijanie potencjału społecznego.

Cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, wpisano w cztery pola działania:

- zasoby dziedzictwa kulturowego;
- tożsamość i społeczeństwo;
- zarządzanie;
- potencjał ekonomiczny.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2016-2020 wdrażany będzie wg opracowanych Instytucjonalnych Ram Wdrażania, w których określono i przypisano konkretne zadania i kompetencje, wpisujące się w cele, priorytety i działania Programu, odnosząc je do administracji, instytucji, jednostek samorządowych i organizacji realizujących działania w sferze ochrony i opieki nad zabytkami.

Zadania i kompetencje: *Ochrona i opieka na zabytkami na terenie jst, współpraca w prowadzeniu skoordynowanych działań w sferze ochrony i opieki nad zabytkami* (m.in. opracowanie programów opieki nad zabytkami):

Cele, priorytety i działania:

- **Ad. C.1/P.1/D.3**

Cel 1. *Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.*

Priorytet 1. Rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

Działanie 3. Identyfikacja i objęcie ochroną najcenniejszych wartości dziedzictwa kulturowego świadczących o specyfice i tożsamości województwa. Zasadniczym zadaniem będzie zidentyfikowanie obiektów, zespołów, zespołów przestrzennych, obszarów o najwyższych, unikalnych wartościach artystycznych, historycznych i krajobrazowych oraz wdrożenie odpowiednich mechanizmów ochrony w celu ich zachowania. W związku z tym, że wartości zabytkowe wytypowanych obiektów i obszarów mają znaczenie strategiczne, konieczne jest stosowanie w szerszym niż dotychczas zakresie takich form ochrony jak park kulturowy oraz ochrona obszarowa pojedynczych obiektów (m.in. wprowadzanie zapisów w dokumentach planistycznych).

- **Ad. C.1/P.2/D.2**

Cel 1. *Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa*

Priorytet 2 Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem zabytków.

Działanie 2 Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa. Samorząd województwa jako jednostka samorządu terytorialnego zobowiązany jest do objęcia ochroną zabytków znajdujących się na terenie województwa. Wsparcie finansowe w ramach tego działania będzie udzielane w ramach dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach niebędących w bezpośrednim zarządzie samorządu województwa.

- **Ad. C.2/P.1/D.2**

Cel 2: *Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.*

Priorytet 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej poprzez działania edukacyjne i promocyjne.

Działanie 2: Rozszerzenie zasięgu i wzmocnienie znaczenia przedsięwzięć związanych z zachowaniem. Działanie polegać będzie na wspieraniu instytucji kultury samorządu województwa i innych podmiotów w organizacji wydarzeń o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym popularyzujących zabytki i upowszechniających wiedzę o dziedzictwie kulturowym Dolnego Śląska (m.in. Europejskie Dni Dziedzictwa, konferencje, wystawy, wykłady etc.). Podniesienie rangi imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe będzie realizowane także poprzez obejmowanie wydarzeń honorowym patronatem Marszałka Województwa Dolnośląskiego.

- **C.2/P.2/D.1 i 2**

Cel 2: *Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.*

Priorytet 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

Działanie 1: Wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia i funkcjonowania lokalnych muzeów. Działanie polegać będzie na wspieraniu inicjatyw podmiotów prywatnych, organizacji społecznych i pozarządowych oraz jednostek samorządowych związanych z tworzeniem lokalnych muzeów, izb pamięci, skansenów itp. utrwalających historię, tradycje oraz twórczość artystyczną. Wsparcie osób i podmiotów kultywujących historię i tradycję ma na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych w zakresie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, a także wzmocnienie oferty edukacyjnej i turystycznej na Dolnym Śląsku. **Działanie 2:** Wspieranie przedsięwzięć mających na celu podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Działanie będzie realizowane poprzez organizację i wsparcie organizacji szkoleń, warsztatów, konferencji i innych form poszerzających wiedzę związaną z opieką nad zabytkami dla jst, właścicieli obiektów zabytkowych, fundacji i stowarzyszeń oraz placówek oświatowych.

- **C.3/P.1/D.3 i 4**

Cel 3: *Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów.*

Priorytet 1: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Działanie 3: Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych. Działanie będzie polegać na promowaniu zintegrowanego i kompleksowego podejścia do ochrony krajobrazu kulturowego poprzez upowszechnianie wiedzy i promowanie idei powoływania parków kulturowych, parków krajobrazowych, a także wprowadzania zapisów w dokumentach planistycznych mających na celu ochronę zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, panoram, osi widokowych, sylwet itp.

Działanie 4: Wspieranie wieloszczeblowej współpracy jako skutecznego mechanizmu zarządzania dziedzictwem kulturowym. Działanie będzie polegać na dostarczaniu wiedzy i wspieraniu form wieloszczeblowej współpracy, w tym zwłaszcza partnerstw publiczno-prywatnych i publiczno-publicznych na rzecz ratowania, ochrony i adaptacji zabytków. Wieloszczeblowe modele współpracy są podstawą wzmocnienia poczucia odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe i efektywnej realizacji celów, które przez wiele lat tradycyjnie zaliczane były do zadań publicznych.

- **C.3/P.2/D.2**

Cel 3: *Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów.*

Priorytet 2: Budowa zintegrowanego systemu informacji i monitoringu jako narzędzia wspomagania procesu decyzyjnego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

Działanie 2: Budowa i prowadzenie systemu monitoringu procesów ochrony dziedzictwa kulturowego. Działanie polegać będzie na opracowaniu i wdrożeniu pierwszego etapu systemu monitorowania procesów ochrony, odnowy i przekształceń obiektów zabytkowych. System monitoringu będzie integralną częścią systemu informacji o zabytkach, a jego zadaniem będzie umożliwienie obserwacji procesów związanych z ochroną zabytków w ujęciu dynamicznym. Pierwszym etapem systemu będzie monitorowanie dofinansowania publicznego remontów i konserwacji zabytków w ramach środków finansowych w dyspozycji samorządu województwa, co będzie służyło podejmowaniu decyzji o przyznawaniu kolejnych dotacji.

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2020 została przyjęta uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów. Zasadnicze filary, na którym opierać się będzie rozwój Dolnego Śląska, to produkcja oraz usługi. Bogactwa naturalne, zasoby wiedzy oraz walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, przygraniczne położenie pozwolą na zwiększenie znaczenia Dolnego Śląska jako silnego regionu gospodarczego, realizującego model wzrostu złożony z:

- ✓ „Autostrady Nowej Gospodarki” - obszaru dynamicznego rozwoju przemysłu opartego na najnowocześniejszych technologiach oraz nowoczesnych usługach, skupionych wokół istniejących i projektowanych ciągów komunikacyjnych (transportowych i teleinformatycznych).
- ✓ Obszarów o wybitnych wartościach przyrodniczych, uzdrowiskowych i kulturowych.

Strategia podkreśla wysoki potencjał turystyczny Dolnego Śląska, o czym decydują między innymi:

- ✓ zróżnicowane walory krajobrazowe, przyrodnicze, w większości objęte ochroną prawną;
- ✓ walory kulturowe (zwłaszcza zasoby dziedzictwa materialnego). Województwo Dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce, ponad 83000 obiektów zabytkowych. Najwyższy udział w zasobach krajowych (24%) posiadają zespoły rezydencjonalne - zamki i pałace, oraz towarzyszące im zabytkowe założenia kształtowanej zieleni - parki i ogrody (12%).

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego określa cztery podstawowe obszary integracji:

1. Wrocławski Obszar Integracji - Wrocław i otaczający go obszar, posiadający z nim silne powiązania funkcjonalne.
2. Legnicko - Głogowski Obszar Integracji - obszar zagłębia miedziowego oraz jego zaplecza.
3. Sudecki Obszar Integracji - południowy obszar województwa.

4. Zachodni Obszar Integracji - tereny leżące przy zachodniej granicy regionu.

Działania związane z ochroną zabytków, wpisują się w cele związane z wieloma aspektami działań przewidzianych przez strategię, lecz głównie w działania związane z rozwojem turystyki. Turystyka powinna stanowić jeden z filarów rozwoju społecznego i gospodarczego regionu. Materialne i kulturowe atrakcje należy wykorzystać dla rozwinięcia produktów turystycznych, zwłaszcza na bazie uzdrowisk oraz ofert adresowanych zarówno do Dolnoślązaków, ale także do osób spoza regionu. Poza aspektami rekreacji i wypoczynku turystyka winna być wykorzystana jako instrument procesu edukacyjnego i wychowawczego.

4.2.3 Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014 - 2020 został przyjęty przez Komisję Europejską dnia 18 grudnia 2014 r. Jest to dokument, który stanowi podstawę dla realizacji zadań, które mogą być dofinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wyznaczone cele, są odpowiedzią na wyzwania rozwojowe regionu.

Cel główny programu: Wzrost konkurencyjności Dolnego Śląska, zapewniający poprawę poziomu życia jego mieszkańców przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Podniesienie poziomu gospodarczej i społecznej konkurencyjności regionu oraz poprawa jakości życia mieszkańców musi uwzględniać użytkowanie zasobów naturalnych zgodnie z zasadami ekorozwoju.

Jednym z wyznaczonych celów tematycznych jest: zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami. Stwierdzono, że ochrona różnorodności biologicznej oraz ochrona zabytków zapewni zachowanie najbardziej wartościowych zasobów dla obecnych i przyszłych pokoleń oraz pośrednio przyczyni się do rozwoju gospodarki regionu. Dla celu tego, jednym z wybranych priorytetów inwestycyjnych jest dziedzictwo kulturowe.

Kolejnym, wyznaczonym priorytetem inwestycyjnym jest ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych.

W programie wyznaczono 11 osi priorytetowych, a tym: Oś priorytetowa 4 - środowisko i zasoby. Oś ta obejmuje 2 cele tematyczne: Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami.

Priorytet inwestycyjny: Dziedzictwo kulturowe.

Cel szczegółowy: Zwiększenie ochrony i efektywności wykorzystania zasobów kulturowych regionu. Rezultaty: Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego. Dolny Śląsk jest regionem o najbogatszych zasobach zabytkowych w kraju. Stanowią one zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej, a także określają i wyznaczają w dużym stopniu uwarunkowania rozwoju województwa, będąc szansą promocji całego regionu. Dofinansowanie przedsięwzięć dotyczących ochrony i opieki nad najwyższej rangi obiektami zabytkowymi, w celu uniknięcia ich zniszczenia, pozwoli na zachowanie elementów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz stanowić będzie bodziec dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu. Wsparciem zostaną objęte zabytki nieruchome, wpisane do rejestru prowadzonego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu wraz z ich otoczeniem, jak również zabytki ruchome znajdujące się w ww. zabytkach objętych wsparciem. Możliwe będzie przystosowanie obiektów zabytkowych do pełnienia przez nie nowych funkcji (w szczególności do prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej).

Priorytet inwestycyjny: Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych. Cel szczegółowy: Ochrona różnorodności biologicznej i zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów przyrodniczych regionu. Rezultaty: Występowanie na terenie województwa wielu siedlisk przyrodniczych, gatunków fauny i flory, nakłada na cały region szczególną odpowiedzialność za ochronę dziedzictwa przyrodniczego. Zapobiegnie to niszczeniu wartościowych miejsc, siedlisk, okazów. Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa, zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa naturalnego. Wsparcie przeznaczone będzie także na wyposażenie parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, przyczyniające się bezpośrednio do czynnej ochrony przyrody.

4.2.4 Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została przyjęta uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r. W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej.

Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że:

- ✓ liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- ✓ istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się między innymi poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą między innymi: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

4.2.5 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. Perspektywa 2020

Nowy plan, sporządzony został na podstawie uchwały nr LVIII/889/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 21 września 2006 r. Plan zagospodarowania Przestrzennego województwa dolnośląskiego - Perspektywa 2020 został przyjęty uchwałą nr XLVIII/1622/2014 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 27 marca 2014 r. Plan składa się z 3 części tekstowych oraz załączników graficznych.

Założenia w zakresie ochrony zabytków są następujące:

- ✓ region rozwija się z poszanowaniem walorów środowiska, przyrodniczo - krajoznawczych oraz kulturowych, przy wykorzystaniu szans rozwojowych, jakie daje mu korzystne położenie geograficzne;
- ✓ w rozwoju regionu, uwzględnia się przyjęte systemy ochrony zasobów przyrodniczo - krajoznawczych i zasobów kulturowych, a ich ochrona oraz przyjazne dla środowiska udostępnianie, stanowi ważny czynnik kształtowania tożsamości regionalnej i rozwoju gospodarczego.

Kierunki działań w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu:

- ✓ Zachowanie i odtwarzanie zasobów przyrodniczo - krajoznawczych;
- ✓ Rozszerzenie i umocnienie regionalnego systemu obszarów chronionych i jego zintegrowanie z systemami krajowymi i europejskimi. Kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:
- ✓ Harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych;
- ✓ Ochrona oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych;
- ✓ Ochrona dóbr kultury współczesnej.

4.2.6 Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020 (23) Lokalnej Grupy Działania Kwiat Lnu

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020(23) Lokalnej Grupy Działania Kwiat Lnu została opracowana w grudniu 2015 r.

Lokalna Grupa Działania Kwiat Lnu obejmuje obszar gmin: Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Kamienna Góra, Lubawka, Marciszów, Mieroszów, Stare Bogaczowice i Szczawno-Zdrój.

Strategia zbudowana jest wokół jednego celu głównego oraz trzech celów szczegółowych:

1. Cel główny: Zrównoważony rozwój społeczno - gospodarczy oparty na wykorzystaniu zasobów obszaru z poszanowaniem środowiska i przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym Lokalnej Grupa Działania Kwiat Lnu do 2022(23) r.

Cele szczegółowe:

- 1.1. Region z zadbaną przestrzenią publiczną i środowiskiem, atrakcyjny turystycznie.

Przedsięwzięcia:

- 1.1.1. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na potrzeby rekreacyjne i kulturowe.

- 1.1.2. Rozwój infrastruktury turystycznej.

- 1.1.3. Działania promujące region, markę regionu oraz produkty lokalne i turystyczne.

1.1.4 Zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w tym: remont, konserwacja, rewitalizacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ewidencją zabytków. Rozwój istniejących i tworzenie nowych miejsc prezentacji produktów lokalnych i rękodzieła, pamiątek i dziedzictwa historycznego np. galerii, skansenów, ekomuzeów, izb pamięci. Działania na rzecz zachowania krajobrazu kulturowego wsi, odtwarzanie i rewitalizacja alei, nasadzeń, detali przestrzeni wiejskiej oraz małych obiektów zabytkowych: krzyże, kapliczki, rzeźby itp. Działania niezbędne do podjęcia w tym zakresie, wynikające ze słabych stron i diagnozy, to utrzymanie obiektów zabytkowych i przyrodniczych w dobrym stanie, ich renowacja, konserwacja, rewitalizacja w celu zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego które jest niezaprzeczalnym skarbem obszaru. Zły stan zabytków nie generuje ruchu turystycznego i miejsc pracy w tym obszarze. Podczas spotkań z mieszkańcami i badań ankietowych 63% respondentów zwróciło uwagę na brak dbałości o zachowanie tego dziedzictwa oraz na możliwość podejmowania niektórych działań w ramach środków PROW.

W ramach środków zostanie ogłoszony konkurs otwarty w 2016 r. na zachowanie dziedzictwa kulturowego, a szczególnie remont i renowację obiektów zabytkowych (remont, konserwacja, rewitalizacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ewidencją zabytków). Kwota przeznaczona na konkurs to 300 000,00 zł, a efektem będzie odrestaurowanie jednego zabytku. Kolejny konkurs otwarty na to zadanie zostanie ogłoszony w 2018/2019 r. na kwotę 100 000,00 zł z przeznaczeniem na odrestaurowanie 3 małych zabytkowych obiektów. Ponadto planowany jest w latach 2019/2020 r. konkurs grantowy, który przyczyni się do zachowania dziedzictwa kulturowego i lokalnego na kwotę 300 000 zł. W ramach tego konkursu zaplanowano realizację 10 działań na rzecz zachowania krajobrazu kulturowego wsi (odtworzenie i rewitalizacja alei, nasadzeń, detali przestrzeni wiejskiej oraz małych obiektów zabytkowych /krzyże, kapliczki, rzeźby itp.) oraz 6 działań pozwalających na Rozwój istniejących i tworzenie nowych miejsc prezentacji produktów lokalnych i rękodzieła, pamiątek i dziedzictwa historycznego np. galerii, skansenów, ekomuzeów, izb pamięci itp.)

- 1.2. Cel szczegółowy - Aktywna, zintegrowana i świadoma.

- 1.2. Aktywna, zintegrowana i świadoma ekologicznie społeczność lokalna.

- 1.3 Aktywne, innowacyjne podmioty gospodarcze tworzące miejsca pracy, dbające o ochronę środowiska i łagodzenie zmian klimatycznych.

Ponadto w Strategii omówiono szczegółowo uwarunkowania historyczne i kulturowe, imprezy kulturowe, dziedzictwo kulturowe/zabytki, obszary atrakcyjne turystycznie oraz produkty lokalne, tradycyjne i regionalne.

4.2.7 Strategia Rozwoju Powiatu Wałbrzyskiego na lata 2014 - 2020

Strategia Rozwoju Powiatu Wałbrzyskiego na lata 2014 - 2020 została przyjęta uchwałą nr XXII/125/14 Rady Powiatu Wałbrzyskiego w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Powiatu Wałbrzyskiego na lata 2014 - 2020. Strategia określa cele i priorytety polityki rozwoju prowadzonej na terenie powiatu.

Jako kluczowe w Strategii zdefiniowano trzy potencjały rozwojowe: potencjał przestrzeni, potencjał zasobów naturalnych, potencjał społeczny. Powiat Wałbrzyski do roku 2020 to miejsce, gdzie będzie następować harmonijny rozwój społeczno - gospodarczy dzięki umiejętnemu pozyskiwaniu inwestorów, pobudzaniu przedsiębiorczości mieszkańców oraz wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju turystyki. Wyznaczona misja powiatu wałbrzyskiego: *Powiat wałbrzyski - miejsce wykorzystujące możliwości.*

Wyznaczone cele strategiczne wraz z zadaniami w obszarze ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego:

Cel 1. Poprawa dostępności przestrzennej.

1.2.3 Usprawnienie transportu kolejowego poprzez bezpośrednie połączenia miejsc o istotnym znaczeniu turystycznym.

Cel 2. Rozwój przedsiębiorczości w oparciu o zasoby wewnętrzne

2.2. Rozwój turystyki i powiązanych z nią usług.

2.2.1 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych.

2.2.2 Rozwój i aktualizacja bazy obiektów noclegowych i gastronomicznych w powiecie.

2.2.3 Stworzenie wspólnej marki turystycznej powiatu.

2.2.4 Stworzenie Powiatowego Centrum Informacji Turystycznej.

2.2.5 Koordynacja działań promocyjnych gmin powiatu.

2.2.6 Wykreowanie i promocja lokalnego produktu regionalnego.

2.2.7 Wsparcie rozwoju agroturystyki.

Cel 3. Włączenie społeczne oraz podniesienie jakości życia mieszkańców

3.6. Wzrost bezpieczeństwa, w tym środowiskowego

3.6.7 Propagowanie działań w zakresie ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

3.7. Rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi w powiecie

3.7.2 Inicjowanie organizowanych wspólnie wydarzeń kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych.

3.7.4 Podejmowanie działań zmierzających do stworzenia wspólnego programu rozwoju kultury w powiecie.

Cel 4. Podniesienie jakości edukacji.

Dokonując diagnozy stanu, podkreślono wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe regionu, wskazano najcenniejsze obiekty, które dysponują dużym potencjałem atrakcyjności turystycznej, w tym obiekty znajdujące się na terenie Gminy Mieroszów (wśród najważniejszych obiektów atrakcyjnie turystycznie wymieniono: Cerkiew pw. Św. Michała Archanioła w Sokołowsku, Kościół św. Jadwigi w Rybnicy Leśnej, ruiny zamku Radosno, Zespół Sanatoryjno-Uzdrowiskowy w Sokołowsku).

4.2.8 Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020

Dokument *Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020* został przyjęty Uchwałą nr XLII/380/2013 Rady miejskiej Wałbrzycha z dnia 16 stycznia 2013 r. Obejmuje on diagnozę Aglomeracji jako miejskiego obszaru funkcjonalnego, bilans strategiczny w kategoriach sił i słabości oraz szans i zagrożeń wraz z analizą SWOT, a także rozstrzygnięcia strategiczne, w tym koncepcję funkcjonowania Aglomeracji Wałbrzyskiej, wizję, priorytety strategii, cele strategiczne, kierunki i działania oraz listę przedsięwzięć strategicznych i wspierających, w tym w ujęciu zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ITI).

Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020 definiuje ponadto podstawowe założenia dla przyszłego Programu Operacyjnego Aglomeracji Wałbrzyskiej. Dokonana została ocena Aglomeracji Wałbrzyskiej z punktu widzenia atrakcyjności inwestycyjnej, mieszkaniowej czy też turystycznej, przy czym zostały docenione zasoby poszczególnych gmin, w tym zasoby środowiska kulturowego – w przypadku Jedliny-Zdroju zarówno zabytkowe obiekty

związane z funkcjonowaniem uzdrowiska jak i zabytkowe obiekty kolejowe. Jako szansę uznano przebieg szlaków kulturowych przez obszar Aglomeracji.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mioszów wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Mioszów na lata 2015-2025

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Mioszów został podjęty Uchwałą Nr XXVI/122/16 r. Rady Miejskiej Mioszowa z dnia 28 lipca 2016 r.

Obszar rewitalizacji w gminie Mioszów został zidentyfikowany w 22 miejscach, które cechują się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk. Wśród obszarów o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk znajduje się przede wszystkim miasto Mioszów – strefa śródmiejska oraz ulice prowadzące w kierunku centrum tj.: Wojska Polskiego, Wiejska czy Sportowa. Łącznie na 15 ulicach zdiagnozowano występowanie negatywnych zjawisk w min. 3 obszarach problemowych sfery społecznej współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w czterech pozostałych sferach. Poza terenem miejskim, szczególna koncentracja negatywnych zjawisk we wszystkich analizowanych sferach została zdiagnozowana również w: Golińsku, Kowalowej, Łącznej, Unisławiu Śląskim oraz Sokołowsku.

Z uwagi na szczególną koncentrację negatywnych zjawisk oraz istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gminy procesem rewitalizacji objęto dwa podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic tzn.:

1. Mioszów: Strefa Śródmiejska.
2. Sokołowsko: ul. Główna i ul. Unisławska.

Cele rewitalizacji i kierunki działań dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

Cel 2: Poprawa ładu przestrzennego na obszarze rewitalizacji oraz dostosowanie infrastruktury do współczesnych wyzwań cywilizacyjnych. Kierunki działań:

- ✓ Modernizacja przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji oraz poprawa jej funkcjonalności:
  - Kompleksowa modernizacja budynków mieszkalnych, wraz z poprawą stanu podwórek i małej architektury.
  - Kompleksowa modernizacja budynków użyteczności publicznej wraz z poprawą estetyki infrastruktury.
  - Zagospodarowanie skwerów i terenów zielonych oraz nadanie im funkcji rekreacyjnej.
  - Poprawa stanu czystości obszaru rewitalizacji poprzez rozbudowę infrastruktury i edukację.
  - Dostosowanie przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji do potrzeb niepełnosprawnych, seniorów i dzieci.

5.1.2 Strategia Rozwoju Gminy Mioszów na lata 2014-2020

Strategia Rozwoju Gminy Mioszów została przyjęta Uchwałą nr L/238/13 Rady Miejskiej Mioszowa z dnia 30 grudnia 2013 r.

W dokumencie określono misję - „*Poprawa jakości życia mieszkańców oraz wzmocnienie przedsiębiorczości w oparciu o wykorzystanie potencjału społeczno – gospodarczego, zasobów naturalnych oraz nowoczesnych inwestycji infrastrukturalnych*”, oraz wizję Gminy Mioszów: „*Gmina Mioszów miejscem atrakcyjnym dla realizacji aspiracji zawodowych i osobistych mieszkańców, zbudowanym w oparciu o istniejące zasoby i potencjał społeczności lokalnej. Otwartym*

na potrzeby zmieniającego się otoczenia z uwzględnieniem partycypacji społecznej i konsensusu na rzecz dobra wspólnego i działań prorozwojowych”.

W Strategii zaproponowano następujące cele strategiczne:

Cel strategiczny 1 – Rozwój turystyki aktywnej i uzdrowiskowej.

Cel strategiczny 2 – Wspieranie przedsiębiorczości.

Cel strategiczny 3 – Rozwój infrastruktury społecznej.

Cel strategiczny 4 – Stymulowanie rynku pracy.

Cel strategiczny 5 – Rozwój infrastruktury technicznej (m.in. rewitalizacja obiektów zabytkowych i odbudowa zabytkowych układów urbanistycznych).

Cel strategiczny 6 – Restrukturyzacja rolnictwa.

Cel strategiczny 7 – Wspieranie kreatywności, innowacyjności i społeczeństwa cyfrowego.

Cel strategiczny 8 – Poprawa wizerunku oraz kreowanie marki Gminy Mieroszów (m.in. promocja produktów lokalnych, zabytków oraz dóbr kultury).

Cel strategiczny 9 – Współpraca transgraniczna.

5.1.3 Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Mieroszów, pow. wałbrzyski, woj. dolnośląskie

Studium środowiska kulturowego miasta i gminy Mieroszów, pow. wałbrzyski, woj. dolnośląskie powstało w 1999 r. Celem jego opracowania było określenie zasad i metod obowiązujących przy opracowaniu studium i planu zagospodarowania przestrzennego gminy w zakresie zabytków. Zamieszczono w nim m.in. podstawy prawne opracowania oraz definicje stref ochrony konserwatorskiej. Zawarto również dzieje historyczne dla wszystkich miejscowości gminy, wykaz zabytków architektury, budownictwa i stanowisk archeologicznych. Zamieszczono ponadto ikonografie miasta Mieroszowa oraz fotografie cenniejszych budowli z terenu gminy.

Od sporządzenia ostatniego Studium minęło 20 lat. Zasadne jest wykonanie jego aktualizacji.

5.1.4 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Mieroszów

Dla obszaru gminy Mieroszów opracowano dotąd dwie całościowe edycje „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Mieroszów”. Omawiane opracowanie (zwane dalej Studium) jest wynikiem pierwszej zmiany drugiej (całościowej) edycji wspomnianego dokumentu. Pierwsza edycja „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Mieroszów” została przyjęta Uchwałą Nr IV/15/02 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 30 grudnia 2002 r. Natomiast drugą edycję przyjęto Uchwałą Nr LX/303/06 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 27 października 2006 r. W ramach opracowania drugiej edycji dokumentu na nowo sporządzono zarówno część zawierającą identyfikację uwarunkowań (głównie w wyniku aktualizacji danych statystycznych, ale także z potrzeby weryfikacji niektórych tez diagnozy), jak i część dotyczącą kierunków polityki przestrzennej. Dostosowano także układ i zakres dokumentu, do wymogów wynikających z wówczas obowiązujących przepisów.

Pierwsza zmiana drugiej edycji Studium, zatwierdzona Uchwałą Nr XLIX/221/17 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 28 grudnia 2017 r., obejmowała całościową aktualizację zapisu uwarunkowań oraz częściowo kierunków polityki przestrzennej – w zakresie związanym z wybranymi obszarami gminy.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Miejskiej Mieroszowa, co zresztą wynika także z obowiązujących przepisów.

W Studium w rozdziale 6.4 wymienione zostały strefy ochrony konserwatorskiej:
Ochronie (poprzez wpisanie do ewidencji zabytków) powinny podlegać obszary położone w następujących miejscowościach:

- 1) Golińsk:
  - a) historyczny układ przestrzenny zakładu przemysłowego,
  - b) historyczny układ ruralistyczny;
- 2) Kowalowa – historyczny układ ruralistyczny;
- 3) Łączna – historyczny układ ruralistyczny;
- 4) Nowe Siodło – historyczny układ ruralistyczny;
- 5) Różana – historyczny układ ruralistyczny;
- 6) Rybnica Leśna – historyczny układ ruralistyczny;
- 7) Sokołowsko – historyczny układ urbanistyczny, wpisany do rejestru zabytków pod numerem 679/Wł decyzją z dnia 27.01.1978 r.;
- 8) Unisław Śląski – historyczny układ ruralistyczny;
- 9) Mieroszów – układ urbanistyczny, w tym obszar wpisany do rejestru zabytków pod numerem 624 decyzją z dnia 01.09.1959 r.

Obszary ochrony archeologicznej:

- 1) Rybnica Leśna:
  - a) obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o genezie średniowiecznej,
  - b) obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o genezie średniowiecznej – obszar ochrony archeologicznej założenia obronnego zamku Radosno (administracyjnie położony w obrębie Sokołowsko);
- 2) Sokołowsko – obszar obserwacji archeologicznej wyznaczony dla sztolni odkrytych w 2010 r.;
- 3) Unisław Śląski – obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o genezie średniowiecznej;
- 4) Mieroszów:
  - a) obszar obserwacji archeologicznej tożsamy z układem urbanistycznym wpisanym do rejestru zabytków,
  - b) obszar obserwacji archeologicznej wyznaczony dla dawnej wsi Alt Friedland (Stary Mieroszów).

Na obszarze gminy Mieroszów ochronie podlegają (na podstawie ustaleń planów miejscowych) obszary, dla których wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej: strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, strefy „B” ochrony konserwatorskiej, strefy „K” ochrony krajobrazu kulturowego, strefy „E” ochrony ekspozycji, strefy „W” ochrony archeologicznej oraz strefy „OW” obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce.

Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej. Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej wyznaczona została w następujących miejscowościach:

- 1) Mieroszów - historyczne centrum staromiejskie z niewielką otuliną, z granicą opartą od zachodu o podnóże Góry Kościelnej, od wschodu zaś o rzekę Ścinawkę; wpisane do rejestru zabytków (numer rejestru 624 z dnia 01.09.1959 r.);
- 2) Rybnica Leśna - obszar kościoła filialnego p.w. św. Jadwigi wraz z otuliną, obejmującą najbliższe gospodarstwa;
- 3) Unisław Śląski - trzy niewielkie rozłączne obszary, tzn.:
  - a) obszar kościoła filialnego p.w. Wniebowzięcia N.M. Panny wraz z otaczającym go cmentarzem,
  - b) obszar karczmy (domu mieszkalnego nr 110) wraz z przynależną do niej działką,
  - c) obszar zabudowań dawnej gminy ewangelickiej, tj.: kościół (w chwili obecnej ruina), pastorówka, szkoła i teren cmentarza, oraz położona na północny zachód od tych obiektów zabudowa wsi;

- 4) Sokołowsko – wyznaczono dwie rozłączne strefy ochrony konserwatorskiej „A” dla najcenniejszych fragmentów układu urbanistycznego wpisanego do rejestru zabytków (nr rejestru zabytków 679/Wł z dnia 27.01.1978 r.):
  - a) dla założenia dawnego zakładu leczniczego dra Brehmera we wschodniej części Sokołowska, tj. późniejsze Sanatorium „Grunwald” wraz z towarzyszącymi mu budynkami oraz parkiem,
  - b) dla zespołu dawnego zakładu leczniczego dra Römplera (obecnie Dolnośląski Ośrodek Opieki Międzypokoleniowej „Biały Orzeł”) wraz z towarzyszącymi mu budynkami oraz parkiem.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej. Strefę wyznaczono w następujących miejscowościach:

- 1) Mieroszów - znaczna część zabudowy miasta otaczająca historyczne centrum, z wyjątkiem obszaru leżącego w zasięgu strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej;
- 2) Golińsk - obszar folwarku;
- 3) Nowe Siodło - rejon ośrodka szkolno-wychowawczego;
- 4) Sokołowsko:
  - a) większość terenów osadniczych wsi wraz z przyległymi terenami otwartymi,
  - b) obszar przylegający od zachodu do sanatorium „Chrobry”;
- 5) Unisław Śląski - północno-wschodnia część wsi, z wyjątkiem obszarów leżących w zasięgu strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej.

Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego. Strefa ta wyznaczona została dla następujących miejscowości:

- 1) Golińsk – zabudowany obszar tej miejscowości wraz z przyległymi terenami otwartymi;
- 2) Kowalowa – zabudowany obszar tej miejscowości wraz z przyległymi terenami otwartymi, doliną Ścinawki oraz doliną Sokołowca;
- 3) Łączna – zabudowany obszar tej miejscowości wraz z przyległymi terenami otwartymi oraz obszar przeznaczony dla obiektów hotelarskich, położony na północny zachód od centrum miejscowości;
- 4) Mieroszów – dwie rozłączne strefy dla w większości zabudowanej części miasta:
  - a) północnej, leżącej poza zasięgiem strefy „B” ochrony konserwatorskiej, łączącej się z obszarem strefy „K” ochrony krajobrazu na terenie Kowalowej,
  - b) zachodniej;
- 5) Nowe Siodło – zabudowany obszar tej miejscowości wraz z przyległymi terenami otwartymi leżący poza zasięgiem strefy „B” ochrony konserwatorskiej;
- 6) Różana – zabudowany obszar tej miejscowości wraz z przyległymi terenami otwartymi,
- 7) Rybnica Leśna – dwie rozłączne strefy, tzn.:
  - a) zabudowany obszar miejscowości Rybnica Leśna wraz z przyległymi terenami otwartymi,
  - b) zabudowany obszar miejscowości Kamionka wraz z przyległymi terenami otwartymi;
- 8) Sokołowsko – zabudowany obszar tej miejscowości wraz z przyległymi terenami otwartymi;
- 9) Unisław Śląski – zabudowane obszary tej miejscowości wraz z przyległymi terenami otwartymi, leżące poza zasięgiem stref „A” i „B” ochrony konserwatorskiej.

Strefa „E” ochrony ekspozycji. Strefa wyznaczona została dla miejscowości Mieroszów w celu ochrony widoku ze wzgórza 532,75 - położonego około 600 m na południe od stacji kolejowej Mieroszów - na historyczną część miasta, znajdującą się w zasięgu stref „A” i „B” ochrony konserwatorskiej.

Strefa „W” – ochrony archeologicznej. Strefę „W” wyznaczono dla stanowiska archeologicznego oznaczonego symbolem 1/1, obejmującego - wpisany do rejestru zabytków - zamek Radosno.

Strefa „OW” – obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce. Wyznaczono ją dla miejscowości:

- 1) Mieroszów - dwa rozłączne obszary, tzn.:
  - a) obszar w zasięgu strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej,

- b) obszar dawnej wsi Stary Mieroszów;
- 2) Golińsk - obszar leżący w zasięgu strefy „B” ochrony konserwatorskiej;
- 3) Rybnica Leśna - obszar leżący w zasięgu strefy „B” ochrony konserwatorskiej;
- 4) Unisław Śląski - obszary w zasięgu stref „A” i „B” ochrony konserwatorskiej.

5.1.5 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Mieroszów

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akty prawa miejscowego przyjmowane w formie uchwał przez Radę Miejską/Gminy, określające przeznaczenie oraz warunki zagospodarowania i zabudowy terenów. MPZP uwzględniają również ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez określenie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską.

Ustalenia ochrony środowiska kulturowego zdefiniowane w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Mieroszów* są wprowadzane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, a tym samym zgodnie z art. 7. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* są jedną z pięciu ustawowych form ochrony zabytków.

Aktualnie na terenie gminy Mieroszów obowiązuje 14 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego sporządzonych w latach 1998-2018, obejmujących 100% terenu gminy Mieroszów.

Tabela 1. MPZP na terenie Gminy Mieroszów.

Lp.	Nazwa MPZP	Uchwała przyjmująca
1	Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Mieroszów, obejmująca tereny przeznaczone na oczyszczalnię ścieków we wsi Golińsk (dz. nr ewid. 171/3 i 172/3)	Uchwała Nr LI/221/98 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 9 marca 1998 r.
2	Zmiana planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego miasta Mieroszów - ul. Słowackiego, Mickiewicza, Zielna	Uchwała Nr LI/222/98 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 9 marca 1998 r.
3	Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Mieroszów dla terenów pod budownictwo mieszkaniowe indywidualne w miejscowości Kowalowa (dz. nr ewid. 214/331)	Uchwała Nr XXI/136/2000 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 27 kwietnia 2000 r.
4	Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Mieroszów, która obejmuje obszar wsi Nowe Siodło i miasta Mieroszowa - dot. terenów przeznaczonych na działalność sportowo-lotniczą	Uchwała Nr XXXIII/200/01 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 30 maja 2001 r.
5	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości Sokołowsko	Uchwała Nr XIII/82/03 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 4 września 2003 r.
6	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Mieroszów	Uchwała Nr XVI/100/03 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 17 października 2003 r.
7	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w miejscowości Rybnica Leśna z przeznaczeniem na działalność górniczą	Uchwała Nr XXXII/178/04 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 28 października 2004 r.
8	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Mieroszów, obejmująca obszar położony w granicach działek nr 227 i 228 w obrębie Mieroszów 2 (A.M. 5)	Uchwała Nr XXXVIII/208/05 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 28 lutego 2005 r.
9	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wybranych obszarów w miejscowości Sokołowsko w gminie Mieroszów	Uchwała Nr XIX/73/07 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 28 grudnia 2007 r.
10	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu obejmującego część działki nr 75/4 obręb Różana w gminie Mieroszów	Uchwała Nr XIX/75/07 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 28 grudnia 2007 r.
11	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu	Uchwała Nr XLIII/194/09 Rady

	górnictwo „Rybnica Leśna I” oraz obszarów funkcjonalnie z nim związanych	Miejskiej Mieroszowa z dnia 9 listopada 2009 r.
12	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu przy ul. Strzelców w Mieroszowie.	Uchwała Nr LIV /246/18 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 26 kwietnia 2018 r.
13	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru zlokalizowanego w Nowym Siodle w gminie Mieroszów	Uchwała Nr III/18/2018 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 20 grudnia 2018 r.
14	Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w rejonie skrzyżowania dróg w Rybnicy Leśnej w gminie Mieroszów.	Uchwała Nr III/16/2018 Rady miejskiej Mieroszowa z dnia 20 grudnia 2018 r.

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Ogólna charakterystyka Gminy Mieroszów

Mieroszów jest miejsko – wiejską gminą położoną w płd. części województwa dolnośląskiego, w powiecie wałbrzyskim. Gmina swym obszarem obejmuje łącznie 9 miejscowości: centrum administracyjne – miasto Mieroszów oraz 8 sołectw (Golińsk, Kowalowa, Łączna, Nowe Siodło, Sokołowsko, Różana, Rybnica Leśna, Kamionka, Unisław Śląski). Obszar gminy to powierzchnia 76 km² w przeważającej części zlokalizowany na terenach górskich Sudetów Środkowych, w granicach: Gór Kamiennych, Wyżyny Unisławskiej, Obniżenia Mieroszowskiego i Gór Stołowych (Zaworów).

Od zach. Gmina Mieroszów graniczy z gminami Lubawka i Kamienna Góra, od strony wsch. z gminami Głuszycza i Wałbrzych natomiast, od płn. z gminami Boguszów Gorce i Czarny Bór. Od płd. Gmina Mieroszów graniczy z Republiką Czeską, dlatego na terenie gminy funkcjonują trzy przejścia graniczne: drogowe Golińsk – Starostin, kolejowe Mieroszów – Mezimesti oraz turystyczne Łączna – Zdonov.

Gmina Mieroszów położna jest w niezwykle malowniczym obszarze Sudetów Środkowych u styku pasma Gór Stołowych i Kamiennych. Takie usytuowanie sprawia, że region ten posiada bardzo urozmaiconą budowę terenu, co stanowi o jego atrakcyjności i wyjątkowości. Płd. - zach. granicę gminy tworzą Zawory i Ściany Mieroszowskie - są to niewysokie masywy należące do Gór Stołowych, obfitujące w niezwykle bogate formy skalne. Płn. - zach. granicę zajmuje Masyw Lesistej, którego najwyższym wypiętrzeniem jest Lesista Wielka (851 m). Od wsch. w głąb gminy wcinają się masyw Gór Suchych z najwyższym szczytem Gór Kamiennych – Waligórą (936 m).

Od płd. masywy górskie rozdziela Wyżyna Unisławska, gdzie swój bieg rozpoczyna rzeka Ścinawka, przepływająca głęboką, doliną między Stożkiem Wielkim (841 m), a Pasmem Lesistej ku Obniżeniu Mieroszowskiemu. Rzeka Ścinawka stanowi lewy dopływ Nysy Kłodzkiej i jest jedyną rzeką w Sudetach, której górny i dolny bieg znajduje się w Polsce, a środkowy w Czechach. Wzdłuż brzegu rzeki powstały wsie Unisław Śląski, Kowalowa, Golińsk oraz miasto Mieroszów. Nieco wyżej położone są sołectwa Rybnica Leśna, Nowe Siodło, Różana i Łączna. Natomiast miejscowość Sokołowsko leży w głębokiej dolinie Gór Suchych, przez którą przepływa potok Sokołowiec.

Góry Suche zajmują największą część gminy i stanowią główną atrakcję geograficzną tego regionu. Zbudowane z porfirów i melafirów charakteryzują się głębokimi i wąskimi dolinami oraz wysokimi grzbietami, często podciętymi urwiskami skalnymi.

Główną osią komunikacyjną, jest droga krajowa nr 35, biegnąca z Wrocławia przez Świdnicę, Wałbrzych i Mieroszów do Republiki Czeskiej. Na terenie gminy prowadzona jest głównie działalność związana z przemysłem włókienniczym oraz przetwórstwem drewna. W ostatnich latach kierunki rozwoju i przyszłość regionu zaczęto wiązać z turystyką i rekreacją.

Turystyka w gminie Mieroszów jest uznawana za ważny i przyszłościowy sektor gospodarki. W gminie istnieją korzystne uwarunkowania dla rozwoju tego działu gospodarki, na które składają się walory przyrodniczo-krajobrazowe, kulturowe, atrakcyjna miejscowość Sokołowsko, a także położenie przygraniczne umożliwiające łatwy dostęp do atrakcji turystycznych po stronie czeskiej. Gmina posiada liczną sieć oznakowanych szlaków turystycznych oraz trasy częściowo przygotowane

do górskiej turystyki rowerowej i konnej (Sudecki Szlak Konny prowadzący z Łądka Zdroju do Karpacza). Integralną częścią szlaków są tzw. skandynawskie wiaty turystyczne.

5.2.2 Rys historyczny

Golińsk

Dawna nazwa miejscowości: Göhlenau, Gelenau (1666/67), Goehlenau (1785 r.), Gellnau (1818, 1830 i 1845) oraz do 1945 Göhlenau, odtąd Golińsk. Do miejscowości należał również tzw. Göhlenauer Hof, folwark położony na wsch. od wsi.

Wieś posiada średniowieczną metrykę. Wymieniana w XIV w., wchodziła w składzie lenna zamku Radosno wraz z okolicznymi miejscowościami. Od XVI w. w rękach Hochbergów. W 1657 r. Heinrich von Hochberg, właściciel Mioszowa, wznosił (lub przebudował z wcześniejszej budowli wzmiankowanej w 1610 r.) w Golińsku dwór (spłonął w 1838 r.) jako ośrodek tamtejszych dóbr. Stanowił on siedzibę właściciela, a z czasem, gdy stolicą ośrodka stał się Książ (od ok 1780 r.), dwór ten stracił swoje znaczenie i zamieszkiwał w nim jedynie administrator dóbr. Dwór ten wraz z otaczającym folwarkiem (tzw. Göhlenauer Hof) powstał w pewnej odległości od zabudowy historycznej wsi, przy szlaku wiodącym w kierunku Czech. Z czasem powstała przy nim osada przyfolwarczna. Folwark w Golińsku był centrum dóbr leśnych obejmujących należące do Hochbergów lasy w Łącznej, Unisławiu Śląskim i Mioszowie.

Kowalowa

Dawna nazwa miejscowości: Schmidsdorff (1666/67), Schmidsdorf lub Schmizdorf (1785), Schmidsdorf (1830 i później do 1945), Kowalowa (od 1945). Nazwa miejscowości jest częściowym przekładem niemieckiej nazwy pierwotnej (der Schied- kowal i das Dorf- wieś, a więc "wieś Schmidta" od nazwiska lub też "wieś kowala").

Wieś o średniowiecznej proveniencji. Tak jak Golińsk, w XIV w. należała do lenna zamkowego Radosno. Spustoszona w czasie wojen husyckich wraz z całą okolicą. Następnie w rękach Hochbergów, pozostała w nich do XX w. Z końcem XIX w. miejscowość coraz ściślej związana jest z rozwijającym się uzdrowiskiem w sąsiednim Sokołowsku. W 1884 r. zostaje założone trzecie spośród najbardziej znanych tamtejszych sanatoriów, "*Marienhaus*", prowadzone przez dra Weickera. W Kowalowej powstaje wówczas filia tego zakładu leczniczego. Okoliczni chłopcy adaptują swe domostwa dla potrzeb kuracjuszy i letników. Odtąd wieś traci swój typowo "sielski" charakter.

Łączna

Dawna nazwa miejscowości: Raspenaw (1350), Rasponaw (1355), Raspenau villa (1666/67), Raspenau (1785, 1818, 1845 i później do 1945), Łączna (od 1945). Polska nazwa miejscowości bez związku z tradycją ("*niwa Raspena*", od nazwiska Raspen - *niem. die Aue* oznacza niwę, rolę, pole).

W 1350 i 1355 r. wieś odnotowana jest jako część dóbr zamku Radosno. Od XVI w. w rękach Hochbergów, którzy zakupili większą część lenna zamkowego, pozostała w nich do XX w. Ludność od czasów reformacji należała wyłącznie do kościoła ewangelickiego, mając swą świątynię w Mioszowie.

Mioszów

Dawna nazwa miejscowości: Städtchen Fredelant (1350, 1355), Fridlant (1356), Friedland (1650), Fridland (1666/67), Friedland lub Friedland bei Waldenburg (1830 i 1845), Friedland (do 1947), Mioszów (od 1947). Pierwotna niemiecka nazwa miejscowości *Fried-land* oznacza "spokojne miejsce". Nazwa polska bez związku z tradycją.

Na obszarze dzisiejszego Mioszowa osadnictwo należy do stosunkowo późnych. Było to wynikiem niesprzyjających warunków geograficznych oraz peryferyjnego położenia w stosunku do dużych, starych centrów osadniczych i oddalenie od głównych szlaków komunikacyjnych. Początki kolonizacji tych terenów sięgają XIII w. i są związane z działalnością klasztoru benedyktynów w Broumowie. W obniżeniu mioszowskim zbiegały się trakty prowadzące z Broumowa w kierunku Świdnicy oraz przez Kotlinę Krzeszowską do Kamiennej Góry. W rejonie obecnego miasta prawdopodobnie znajdowała się przeprawa związana z rozwidleniem tych szlaków. Przymyślnie miejsce jej lokalizacji to rejon obecnego mostu przy ul. Mickiewicza, na płd. - wsch. od dzisiejszego ośrodka miejskiego. Był to teren późniejszej osady *Alt Friedland*, włączonej z końcem XIX w. (1895)

do miasta. Pierwotna osada mogła zostać zniszczona przez najazd husytów w 1427 r. podobnie jak wiele innych osad w okolicy.

Nowe miasto, którego układ w zasadniczych elementach zachował się do dziś, zostało założone pod koniec XV w. od nowa i regularnie rozplanowane na terenie położonym nieco powyżej pierwotnej osady. Brak jest jednak dokumentu lokacyjnego potwierdzającego ten fakt. Z uwagi na dość późną proveniencję układu sprzężoną w tym przypadku z względem finansowym, miasto nie otrzymało nigdy obramienia w postaci murów obronnych. Schyłek XVII i wiek XVIII nie wniosły zasadniczych zmian w urbanistycznym wizerunku miasta. Zabudowa drewniana była stopniowo zastępowana przez budowle murowane. Dotyczyło to głównie kamienic przyrynkowych i domów powstających przy ul. Żeromskiego. W 1554 r. w płn. - zach. części rynku wzniesiono drewniany ratusz, zastąpiony ok. 1600 r. budowlą murowaną.

Wojna trzydziestoletnia przyczyniła się do upadku miasta. Kilkakrotne pożary zniszczyły jego zabudowę, w tym również kościół, szkołę i ratusz. W sytuacji wyraźnego zubożenia miejscowego mieszczaństwa odbudowa następowała powoli i zaznaczył się tu pewien regres: nowo-wznoszone domy były w większości drewniane. Pewne ożywienie budowlane miało miejsce w 2 ćw. XVIII w.

W 1647 r. we wsi *Alt Friedland*, powstała pierwsza papiernia, a wkrótce bielarnie i farbiarnie oraz miejski młyn. Z 1 poł. XVIII w. pochodzi zachowany częściowo budynek jednego z pierwszych zakładów włókienniczych (ul. Wolności 27, na terenie późniejszej tkalni Helda).

W wyniku wojny austriacko-pruskiej nastąpiło przyłączenie Śląska do Prus, co spowodowało zmianę sytuacji wyznaniowej tej prowincji. W 1742 r. powstał nowy zespół urbanistyczny - zespół kościoła ewangelickiego wraz z towarzyszącymi mu budynkami, konkurujący z otoczeniem pobliskiego kościoła parafialnego. Wojny, które przetoczyły się przez Śląsk w XVIII w. spowodowały powstanie na okolicznych wzgórzach fortyfikacji. Sprawily jednak również, iż miasto podupadło gospodarczo. Nastąpił zastój budowlany.

Zabudowa miasta z poł. XIX w. w zasadzie nie wykraczała poza obszar lokacyjny, przeważały budynki dwukondygnacyjne i parterowe, dominanty stanowiły oba kościoły oraz dom handlowy w rynku (dom handlowy firmy Schmidts Wittwe und Söhne, ob. ratusz). Od 1860 r. w mieście działał urząd celny, odprawiający do Austrii znaczne ilości zboża i płótna. Gruntowna zmiana zabudowy związana z industrializacją rozpoczęła się w latach 80-tych XIX w. i trwała do pocz. XX w. W związku z uruchomieniem linii kolejowej w 1877 r., powstał dworzec zlokalizowany po przeciwległej stronie rzeki, na wysokości historycznego rynku. W 1880 r. rozbiórce uległ ratusz, a jego funkcje przejął wykupiony w tym celu przez miasto dom handlowy. Pośrodku placu rynkowego utworzono skwer.

Podczas II wojny światowej w mieście ulokowano, w roszarni lnu, jeden z większych obozów pracy - filii Gross-Rosen. Mieścił się na płn. od miasta, w części zwanej po wojnie Victoria. Składał się z dwóch części, w jednej stale przebywało ok. 300 Żydów, a w drugiej ok. 400 Polaków, Rosjan i Czechów. Więźniowie pracowali w miejscowych zakładach przemysłowych, przestawionych na produkcję wojenną. Część zmarłych i pomordowanych więźniów pochowano na cmentarzu. Podczas likwidacji i ewakuacji obozu Gross-Rosen pod koniec wojny w obozie w Mioszowie przebywało nawet do 10 000 więźniów.

Z wojny Mioszów wyszedł bez żadnych zniszczeń. Jedyne miejscowe zakłady przemysłowe zostały częściowo rozszabrowane, ale już wkrótce podjęły produkcję, nie zmieniając branży. Nadal działała tkalnia lnu, nosząca nazwę "Camela", cegielnia i fabryka mebli. Upadła natomiast prawie całkowicie funkcja turystyczna, m.in. z powodu zamknięcia przejścia granicznego.

Przez wiele lat Mioszów przeżywał stagnację. Pod koniec lat 70-tych podjęto realizację ambitnego planu utworzenia w Mioszowie (i Sokołowsku) dużego ośrodka przygotowań sportowych, z którego zrealizowano salę sportową i boisko z hotelikiem. Lata 90-te zaznaczyły się bardzo głębokim kryzysem wywołanym upadłością lub likwidacją miejscowego przemysłu i wyjątkowo wysokim stopniem bezrobocia. Sytuację nieco poprawiło uruchomienie w 1993 r. drogowego, a później kolejowego przejścia granicznego w Golińsku (21 grudnia 2007 r. na mocy układu z Schengen przejście zostało zlikwidowane).

Nowe Siodło

Dawna nazwa miejscowości: Neudorf (1785, 1830, 1845, do 1945), Nowe Siodło (od 1945). Teren wsi historycznie związany z lennem zamku Radosno i wzmiankowany w 1350 r. oraz 1355 r.

wraz z Mioszowem i okolicznymi wsiami. W tym czasie miejscowość stanowiła, wraz z lennem, własność Schwenkinfeldów. Nowe Siodło weszło zapewne wraz z pobliskim Mioszowem w skład księstwa świdnicko-jaworskiego z końcem XIV w. Następnie w ramach lenna króla czeskiego Karola IV, przyłączone do korony czeskiej w 1392 r. Wieś zniszczona przez husytów i na długie lata wyludniona. W czasach nowożytnych związana z Mioszowem jako osada tkaczy, którzy odstawiali tam swoje produkty.

Różana

Dawna nazwa miejscowości: Rosenow (1389), Rosenau (1785, 1830, do 1945), Różana (od 1945). Miejscowość o średniowiecznej proveniencji. Należała do lenna zamku Radosno, wzmiankowana w 1350 i 1355 r., podobnie jak inne wsie. Sprzedana przez właścicieli lenna von Schenkinfeldów wraz z Mioszowem Ottonowi von Haugwitzowi. W czasach najazdów husyckich zniszczona, szybko dzwignęła się z upadku. Z początkiem XVI w. włączona wraz z dawnym lennem zamku w poczet dóbr Książ w rękach Hochbergów, w których pozostała do schyłku XIX w. W XVIII w. stanowiła ośrodek tkacki. W XX w. straciła na znaczeniu stanowiąc administracyjnie część pobliskiej Łącznej.

Rybnica Leśna

Dawna nazwa miejscowości: Rimarswalde villa advocati (ok. 1300), Reimswalde (1785), Reimswaldau (1830), Reimswaldau (1845, do 1945), Rybnica Leśna (od 1945).

Miejscowość wzmiankowano po raz pierwszy w 1289 r. wśród wsi należących do dóbr zamku Rogowiec. Sama wieś Rybnica należała do lenna zamkowego i dzieliła jego losy przez stulecia wraz z okolicznymi miejscowościami. W 1428 r., podobnie jak sąsiednie wsie, zniszczona przez husytów, następnie opustoszała. Rozwinęła się w sporą osadę w okresie Reformacji. Od 1542 r. przeszła w ręce Hochbergów.

W 1557 r. wzniesiony został, obecny drewniany kościół, a w 1608 r. dzwonnica z bramą. Rozwój wsi przerwała wojna 30-letnia, która spowodowała upadek miejscowego górnictwa rud srebra. Po wojnie, w 1654 r., miejscowy kościół odebrano ewangelikom i przekazano katolikom. Od poł. XIX w. wieś ponownie dotknął kryzys związany z upadkiem tkactwa chałupniczego. Znaczniejszemu wyludnieniu zapobiegł rozwój turystyki. Leżała ona na najbardziej uczęszczanej trasie z Wałbrzycha w Góry Suche. Na przełomie XIX/XX w. rozpoczęto eksploatację kamieniołomu melafirów.

Sokołowsko

Dawna nazwa miejscowości: Girbrechtisdorf (1350, 1355), Görbersdorf (1400), Görbersdorf (1875, 1830 i 1845, do 1945), Sokołowsko (od 1945). Powojenna nazwa miejscowości została utworzona od nazwiska dra Alfreda Sokołowskiego, polskiego asystenta dra Hermanna Brehmera, który założył tu ok. poł. XIX w. pierwszy zakład leczniczy dla chorych na gruźlicę, czym przyczynił się do przekształcenia miejscowości w uzdrowisko.

Pierwsze osadnictwo z tego terenu pochodzi z przełomu XIII/XIV w. Od ok. 1400 r. nazwa miejscowości pojawia się kilkakrotnie w dokumentach, głównie w związku ze znajdującym się w pobliżu zamkiem rycerskim Radosno, gdyż wchodziło w skład lenna zamkowego. Lata 1426-28 przyniosły spustoszenie dla tutejszych ziem ze strony husytów. Z 1636 r. pochodzi pierwsza znacząca informacja o miejscowości zawarta w sprawozdaniu właściciela wsi Hansa Heinricha Hochberga. Podczas wojen śląskich okoliczne tereny, w tym Sokołowsko, zostały splądrowane przez wojska cesarskie i pruskie.

W 1849 r. hrabina Maria von Colomb, nabyła od Hochbergów kawałek gruntu we wsi i otrzymawszy ministerialne zezwolenie, założyła na nim w następnym roku zakład wodolecznicy dla chorych na gruźlicę płuc. Za jej sugestią także tutejsi mieszkańcy przystosowali swe domy do przyjęcia kuracjuszy. Otworzyła również filię zakładu w pobliskim przysiółku *Blitzengrund* (Ługoina), dokąd trzy razy dziennie odwożono pacjentów z Sokołowska. Mimo starań interes nie przyniósł spodziewanych dochodów. W 1854 r. zakład został przejęty przez szwagra hrabiny- dra Brehmera, który dotychczas był jej współnikiem. W 1859 r. uzyskał od rządu pruskiego koncesję na prowadzenie zakładu dla chorych na płuca wg własnej metody. W swej praktyce kład nacisk na leczenie klimatyczne. Wkrótce też przystąpił do prac budowlanych mających na celu rozbudowę dotychczasowego, niewielkiego założenia. Począwszy od 1862 r. zaczęły powstawać pierwsze

budynki kuracyjne (m.in. "Altes Haus, Willa Rosa). Jednocześnie trwały prace nad zagospodarowaniem otaczającego terenu. Powstał park leśny, a w nim liczne pawilony oraz zabudowania gospodarcze. Projektantem budowli był architekt Edwin Oppler. W poł. lat 70-tych zespół powiększono o mieszkanie Brehmera, ogród zimowy, bibliotekę i wieżę. Wkrótce po założeniu, zakład Brehmera zyskał sobie znaczną popularność w Europie. Apogeum przypadło na koniec XIX i początek XX w.

Baron von Rössing (posiadający willę w Sokołowsku) postanowił założyć drugi zakład i w tym celu nawiązał kontakt z dr Römplerem. W 1876 r. zakład został oddany kuracjuszom. W 1878 r. dr Römpler odkupił zakład od barona i przystąpił do tworzenia parku kuracyjnego. W 1884 r. przystąpiono do budowy na tym terenie kościoła ewangelickiego. Wkrótce też, dla licznie przybywających gości z Rosji, wybudowano na terenie parku niewielką cerkiew prawosławną.

Trzeci, duży zakład leczniczy - sanatorium "Marienhaus", założony został w 1894 r. przez hrabinę Ruckler. Prowadził go dr Weickers. Obsługiwał lżej chorych na gruźlicę i usytuowany był w zach. części miejscowości oraz pobliskiej wsi Kowalowa.

Ponadto w miejscowości działał szereg mniejszych zakładów leczniczych i pensjonatów. Poza "przemysłem uzdrowiskowym" w Sokołowsku istniało w tym czasie jeszcze wiele gospodarstw rolnych. Na miejscu funkcjonowała szkoła. Począwszy od 1888 r. kuracjusze ze Skandynawii zaczęły propagować tu narciarstwo. Ta forma wypoczynku przyjęła się i wytworzyła lokalną tradycję, toteż kiedy po I wojnie światowej znaczenie sanatoriów zaczęło słabnąć i renomę zaczęły zdobywać inne miejscowości, jak np. Davos, Sokołowsko przekształciło się w stację klimatyczną oraz ośrodek sportów zimowych. W latach 30-tych XX w. wybudowano tu niewielką skocznię narciarską.

W latach bezpośrednio po II wojnie dawny zakład dr Brehmera funkcjonował jeszcze jako sanatorium, jednak na skutek braku remontów w latach 50-tych główny i najokazalszy budynek ("Grunwald") przestał być użytkowany i popadł w ruinę (obecnie prowadzone są prace konserwacyjno-remontowe). Z końcem lat 70-tych rozebrano najstarszą część sanatorium. Dewastacji uległy również urządzenia opuszczonego parku, w tym niemal wszystkie pawilony.

Unisław Śląski

Dawna nazwa miejscowości: Lang-Waltersdorf (1785), Langwaltersdorf, Waltersdorf i Lang-Waltersdorf (1830, 1845), Langwaltersdorf (do 1945), Unisław Śląski (od 1945). Do miejscowości należała również osada położona na płd. od właściwej wsi, która do 1945 r. nosiła nazwę Nieder Waltersdorf (Unisław Dolny).

Wieś o średniowiecznej metryce należąca do lenna zamku Radosno. Podobnie jak poprzednie miejscowości, tak i ona splądrowana przez husytów w 1428 r., następnie opustoszała. Lokowana na nowo w 1533 r. przez hr. von Hochberg z Książa, który nabył w 1509 r. całą okolicę. Mieszkańcy w większości przyjęli protestantyzm i do 1654 r. użytkowali miejscowy kościół parafialny. Po wojnie trzydziestoletniej zmuszeni byli oddać go katolikom.

Rozwój wsi miał miejsce w 1 poł. XVIII w. W latach 1741-42 wzniesiono nowy kościół, plebanię i szkołę ewangelicką. W 1 poł. XIX w. Unisław Śląski przeżywał największy rozkwit. W 1873 r. przez wieś przeprowadzono linię kolejową. Po 1945 r. pozostał duża wsią rolną.

5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, którym jest „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”. Na zasoby dziedzictwa kulturowego gminy Mioszów składają się obiekty stanowiące świadectwo minionej epoki oraz posiadające wartość historyczną, artystyczną lub naukową, w tym zabytki nieruchome, zabytki ruchome, stanowiska archeologiczne. Ocalałe, znaczące elementy krajobrazu kulturowego, stanowią o pamięci historycznej, tożsamej dla regionu. W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie:

1. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
2. ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
3. ustawa o ochronie przyrody,
4. ustawa prawo ochrony środowiska.

➤ Układy przestrzenne

Układ przestrzenny miasta Mieroszów

Układ urbanistyczny miasta Mieroszów wpisany jest do rejestru zabytków pod nr A/5913/624 z dnia 01.09.1959 r.

Przyjmuje się, że pierwszą osadę, prawdopodobnie w rejonie późniejszego Starego Miasta, założyli benedyktyni z Broumowa, którzy już w 1 poł. XIII w. kolonizowali te tereny. Nowe miasto zostało założone w końcu XV w. od nowa i regularnie rozplanowane na terenie położonym nieco powyżej pierwotnej osady. Miasto nie otrzymało nigdy murów obronnych. Ośrodek rozplanowania stanowi niemal kwadratowy rynek o dłuższej osi niewiele odbiegającej od kierunku północ-południe. Takie ustawienie wybrano ze względu na najkorzystniejsze oświetlenie pierzei rynkowych oraz ochronę przed silnymi wiatrami.

Bloki przyrynkowe były regularnie rozplanowane, natomiast zabudowa przestrzeni narożnych pomiędzy nimi miała charakter bardziej dowolny. Z narożników rynku pierwotnie wychodziło pięć ulic: cztery w kierunkach północnym i południowym., piąta w kierunku wsch. (obecna ul. Dolna) łącząca rynek z tarasem nadrzecznym, gdzie stosunkowo wcześniej zaczęto lokalizować zabudowę o charakterze gospodarczym (folusze, młyny, kuźnie), dając początek dzielnicy przemysłowej. Pierwotna sieć ulic w obrębie miasta zachowała się w całości z niewielkimi zmianami. Narożnik północno-zachodni zajmuje zespół kościelny. Przy kościele parafialnym znajduje się dawny cmentarz katolicki otoczony kamiennym murem. Zapewne w 1 poł. XIX w. cmentarz uległ powiększeniu o część położoną na stoku. W ciągu ul. Kościelnej, w zach. części miasta znajduje się cmentarz miejski położony częściowo (część płn.) na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego założonego ok. poł. XVIII w.

Układy przestrzenne na terenie gminy Mieroszów

- Golińsk - wieś o układzie ulicówki rozciągająca się łukowatą linią wzdłuż głównej drogi o przebiegu wschód - zachód. Dominują drobne gospodarstwa, pojedyncze zagrody z majdanami otoczonymi zabudowaniami mieszkalno-gospodarczymi.
- Kowalowa - wieś o układzie wielodrożnicy, gdzie główna droga o linii przebiegu północ-południe jest odcinkiem historycznego szlaku ze Śląska (Świdnica) do Czech. W południowej części znajduje się jej rozgałęzienie w kierunku wschodnim. Pierwotnie zabudowa wsi była rozlokowana równomiernie po obu stronach tych dróg. Przy drodze bocznej znajdowały się głównie gospodarstwa chłopskie. Wraz ze zmianą struktury ludnościowej odgałęzienie to straciło na znaczeniu. Zabudowa wsi pochodząca głównie z końca XIX i początków XX w. wykazuje cechy budownictwa podmiejskiego i stanowi przedmieście dla Mieroszowa, z którym łączy się przestrzennie na południowym krańcu.
- Łączna - wieś o układzie ulicówki z zabudową skupioną wzdłuż głównej drogi. Zabudowa złożona z pojedynczych budynków i zagród.
- Nowe Siodło - wieś o układzie ulicówki, w południowej części układu czytelne jest wrzecionowate nawsie będące najstarszą częścią miejscowości. Po południowej stronie odcinka drogi w kierunku Mieroszowa, zlokalizowany był zespół obiektów jednego z zakładów leczniczych związanego z uzdrowiskiem w pobliskim Sokołowsku (obecnie Ośrodek Szkolno-Wychowawczy).
- Różana - wieś o układzie niewielkiej ulicówki. Poszczególne budynki zgrupowane są w zagrody o swobodnym układzie w stosunku do drogi. Przy rozwidleniu dróg położona jest XVIII-wieczna kuźnia.
- Rybnica Leśna - wieś o układzie rozciągniętej ulicówki. Część południowa jest starsza od pozostałej, gdzie występują relikty zabudowy drewnianej.
- Kamionka - wieś o układzie niewielkiej ulicówki.
- Sokołowsko - czytelne są dwie główne fazy rozwoju miejscowości. Pierwsza, pierwotnej wsi łańcuchowej oraz druga, powstawania uzdrowiska. Pierwotna wieś rozwinęła się wzdłuż obu brzegów potoku przepływającego przez wieś. Zabudowania gospodarstw zgrupowane były na ogół w czworoboki. Ich zabudowa o konstrukcji drewnianej bądź drewnianej z wypełnieniem, była jednokondygnacyjna o dwuspadowych dachach, usytuowana kalenicowo do ulicy.

O kształcie urbanistycznym dzisiejszej wsi zdecydowała głównie druga faza jej rozwoju, uzdrowiskowa, która rozpoczęła się po poł. XIX w. W latach 60-tych XIX w. następuje stopniowe przekształcenie się typowo górskiej, wiejskiej osady w miejscowość kuracyjną. Stało się to za sprawą dra Brehmera, który rozpoczął wówczas budowę swego zakładu leczniczego w zachodniej części miejscowości wraz z parkiem (zespół dawnego sanatorium "Grunwald"). W latach 70-tych powstał kolejny zakład, dra Römplera wraz z parkiem (zespół obecnego sanatorium "Biały Orzeł"). W zachodniej części miejscowości zachowały się zabudowania dawnego zespołu sanatoryjnego dra Weickera z końca XIX w. (dawne sanatorium "Chrobry"). Układ ruralistyczny Sokołowska wpisany jest do rejestru zabytków pod nr A/679 z dnia 27.01.1978 r.

- Unisław Śląski - rozległa wieś rozciągnięta na linii wschód-zachód wzdłuż drogi (historyczny szlak) biegnącej ze Świdnicy do Mieroszowa. Jej układ przestrzenny wykształcił się z wydłużonej ulicówki o zasadniczym przebiegu. Najstarszą częścią wsi jest obszar położony w pobliżu kościoła filialnego.

➤ **Zespoły sakralne**

Zespół kościoła parafialnego w Mieroszowie

Pierwotny kościół wzmiankowany był w 1356 r., spalony przez husytów. Obecny, parafialny pw. św. Michała Archanioła (podobno wzniesiony na miejscu zamku) zbudowany ok. 1472 r. i powiększony w 1601 r. Następnie odbudowany po pożarze w 1646 r. i rozbudowany w latach 1714 - 17. Jest to budowla orientowana, 3-nawowa, z wydzielonym prezbiterium wielobocznie i wieżą na osi. Wnętrze pokrywa drewniany strop, nad nawami bocznymi empory. Na ścianach fragmenty polichromii. Kościół i dawny cmentarz przykościelny otacza mur z XVIII w., przebudowany w XIX w. Obok kościoła znajduje się plebania z XVI w., przebudowana w 1647 i 1834-25 r., piętrowa, nakryta 4-spadowym dachem. Obok szkoła katolicka z 1574 r., murowana, przebudowana w 1601 i 1647 r. (obecnie dom katechetyczny, nr 9).

Zespół kościoła poewangelickiego w Mieroszowie

Z dawnego zespołu zachowały się tylko budynki towarzyszące. Drewniany kościół wzniesiono w 1742 r., a po pożarze w 1778 r. dostawiono murowaną wieżę. Na jego miejscu w 1891 r. zbudowano nowy kościół na planie krzyża greckiego. Po 1945 r. nieużytkowany popadł w ruinę i po 1960 r. został rozebrany. Z zespołu zachowała się dawna pastorówka (obecnie dom mieszkalny nr 8), murowana, piętrowa z poł. XVIII w., przebudowana w 4 ćw. XIX w. oraz dawna szkoła ewangelicka (obecnie dom mieszkalny nr 6), murowana, piętrowa z 1757 r., przebudowana z 3 ćw. XIX w.

Zespół kościoła filialnego w Rybnicy Leśnej

Drewniany kościół pw. św. Jadwigi pochodzi z ok. 1608 r., położony jest na niewielkim wzgórzu. Budowla orientowana, o konstrukcji zrębowej na kamiennej podmurówce. Dach kryty gontem. Wokół kościoła cmentarz przykościelny otoczony niskim murem kamiennym z ok. 1608 r. z okazałą bramą - dzwonnica prawdopodobnie z 1865 r.

Kościół filialny pw. Matki Bożej Królowej Świata w Sokołowsku. Wzniesiony w XVII w. jako ewangelicki, przebudowany pod koniec XIX w. lub na pocz. XX w. Jest to niewielka budowla salowa, 3-przęsłowa, z półkolistą absydą.

Cerkiew prawosławna pw. Michała Archanioła w Sokołowsku. Pochodzi z końca XIX w. Położona w parku za sanatorium "Biały Orzeł". Nosi cechy charakterystyczne dla "staroruskiej" architektury przełomu XIX/XX w.

Zespół kościoła filialnego w Unisławiu Śląskim

Pierwotny kościół z ok. 1360 r. został zniszczony i ok. 1600 r. wzniesiono obecny, późnogotycki pw. Wniebowzięcia NMP. Pod koniec XIX w. przebudowany. Jest to niewielka budowla salowa, z wydzielonym prostokątnym prezbiterium, nakryta dwuspadowym dachem. Przy kościele znajduje się cmentarz, całość otacza mur kamienny z bramką.

Zespół kościoła poewangelickiego w Unisławiu Śląskim

Kościół (obecnie ruina) powstał w latach 1741-42, założony na rzucie wydłużonego 8-boku z kwadratową wieżą na osi. W 1945 r. został opuszczony, a po 1975 r. częściowo rozebrany. Obok znajduje się okazały budynek dawnej pastorówki i szkoły ewangelickiej (obecnie dom mieszkalny nr 4).

➤ Założenia obronne

Do tego typu budowli zalicza się przede wszystkim zamek Radosno położony w płd. - zach. części Gór Suchych w pobliżu Rybnicy Leśnej. Stanowił on pierwsze historyczne centrum osadnicze dla okolic Mieroszowa. Warownia wraz z lennem, w skład którego wchodziło miasteczko Mieroszów i okoliczne wsie wzmiankowana jest w 1350 i 1355 r. W 1369 r. zamek i lenno znajdowały się już w obrębie księstwa świdnicko-jaworskiego. W 1388 r. księżna Agnieszka przekazała zamek i lenno w ręce prywatne. Około 1430 r. zamek mógł być siedzibą husytów. W 1497 r. znajdował się w stanie ruiny i nigdy nie wrócił do roli centrum administracyjnego.

Najstarsza część zamku powstała prawdopodobnie w 2 poł. XIII w. Była to cylindryczna kamienna wieża o średnicy 7,2 m., zbudowana z miejscowego melafiru, otoczona drewniano-ziemnymi umocnieniami. Wejście do wieży znajdowało się na wysokości 4 m. powyżej poziomu terenu. Obronna wieża usytuowana była w miejscu narażonym na największe niebezpieczeństwo ataku, w najwyższej, płd. - wsch. części wzgórza. W drugim etapie budowy, w XIV w. na miejscu wcześniejszych drewniano-ziemnych umocnień wzniesiono wokół wieży mury obronne i budynki mieszkalno - gospodarcze, które utworzyły dziedziniec o powierzchni blisko 300 m². Warownia składała się z położonego na wzgórzu zamku właściwego, zbudowanego na planie prostokąta o wymiarach 17 x 30 m, z domem mieszkalnym w płn. narożu zamku i wolno stojącą cylindryczną wieżą. Obok zamku, w płn. - zach. części warowni, znajdowała się czworokątna baszta, spięta murem obronnym, w której mieściła się brama wjazdowa. Do zamku od płd. strony przylegało niewielkie prostokątne przedzamcze. Obronność zamku podnosiły wykute w skale fosy o szerokości od 3,5 x 7 m, których głębokość dochodziła miejscami do 4 m.

Do naszych czasów z zamku zachowały się: 12-metrowy dolny fragment cylindrycznej wieży obronnej oraz niewielkie przyziemne fragmenty budynku mieszkalnego, znajdujące się po płn. - zach. stronie dawnego zespołu obronnego.

➤ Zespoły uzdrowiskowe

Zespół sanatorium dra Brehmera (byłe Sanatorium "Grunwald", obecnie Międzynarodowe Centrum Kultury) w Sokołowsku. Neogotycki główny budynek sanatoryjny powstawał w trzech etapach. Pierwszy, tzw. stary dom zdrojowy został zbudowany w 1862 r. Po rozbudowie w latach 1870 - 1871 budynek zdrojowy składał się już z dwóch, połączonych ze sobą części. Z kolei w okresie 1875 - 1878 założenie ponownie powiększono. Wzniesiony został tzw. nowy dom zdrojowy, zaprojektowany według projektu E. Opplera. Budynek zmodernizowano następnie w 1882 r., przebudowując wnętrza i unowocześniając urządzenia higieniczne. Całość prezentowała się niezwykle okazale, a neogotycki gmach z czerwonej, klinkierowej cegły nawiązywał formą do architektury zamkowej. Główny budynek sanatoryjny dysponował także bardzo dobrym wyposażeniem. Obiekt dysponował także własną salą operacyjną, pracownią bakteriologiczną oraz rentgenowską.

W pobliżu powstały budynki pomocnicze oraz park zdrojowy. W skład kompleksu wchodziły główny budynek sanatoryjny, trzy budynki willowe oraz zabudowania gospodarcze, w tym obserwatorium meteorologiczne i kostnica. Na terenie zakładu mieściły się także budynek z natryskami, składy narzędzi, wozownie, pralnie oraz oranżeria. Wille – „Weisses Haus”, „Neues Haus”, a także „Villa Rosa”, powstały przed 1878 r. Dwie pierwsze, podobnie jak główny budynek kuracyjny, zostały zbudowane według projektu E. Opplera. Położone są w płn. oraz płd. - zach. części założenia parkowego.

Teren, na którym wzniesiono obiekty zakładu leczniczego doktora Brehmera, położony jest w zach. części Sokołowska, po płd. stronie głównej drogi biegnącej przez miejscowość. Zorientowany jest na osi północ-południe i ciągnie się aż do obszaru leśnego. Wszystkie budynki utrzymane są w podobnej stylistyce, mieszkalne wybudowane zostały w stylu neogotyckim. Elementem wspólnym jest zastosowanie czerwonej, glazurowanej cegły, która została wykorzystana w konstrukcji głównego obiektu sanatoryjnego, kostnicy, obserwatorium oraz folwarku. Budynki gospodarcze, takie jak stajnie, obory czy chlewy, wyposażone były w ciepłą i zimną wodę, a w zimie ogrzewano je za pomocą pieców. Obiekty te były murowane, a ich posadzki wykonano z ozdobnych kamieni, z cegły lub z cementu. Z kolei budynki z natryskami składały się z kilku łazienek, poprzedzonych pokojem do rozbierania oraz pokojem lekarza kierującego prysznicem. Natryski podzielone były na dwa oddziały męski i żeński.

Wszystkie obiekty zakładu usytuowane zostały w rozległym parku leśnym, który zaczynał się na płd. od głównego budynku. Założenie ciągnęło się aż do granicy lasu i obejmowało obszar zbliżony do prostokąta. Park miał charakter krajobrazowy i utrzymywany był w stylu angielskim, w sposób naturalny łączył się z pobliskimi lasami. Trawniki otoczono ścieżkami i alejami. Dla urozmaicenia krajobrazu wzniesiono fontanny i stworzono sztuczne stawy. Pierwotnie na terenie parku znajdowały się także liczne tarasy widokowe, rzeźby oraz pawilony, również nawiązujące w swojej formie do neogotyku. Do założenia, od strony północnej prowadziła bogato zdobiona brama wjazdowa. Cały zakład leczniczy zajmował około 110 hektarów powierzchni.

Zespół sanatorium dra Romplera (obecnie Dolnośląski Ośrodek Opieki Międzypokoleniowej "Biały Orzeł") w Sokołowsku. Pierwszym obiektem sanatoryjnym była tu tzw. Willa wieżowa wybudowana w 1875 r. Założenie następnie rozbudowywano. Powstał budynek główny zakładu, który w 1877 r. został połączony z „Turm Villa”, a w dobudowanej, środkowej części umieszczono jadalnię. W tym okresie zaczęto także prace nad zagospodarowaniem parku zdrojowego, który miał dorównać temu przy sanatorium Brehmera. W roku 1885 dobudowano ogród zimowy, dwa lata później dużą, zadaszoną leżakownię. Do zakładu należała również lodownia oraz wzniesiona w 1898 r. willa „Elsa”, w której zamieszkał Römpler. Był to budynek w stylu szwajcarskim, wybudowany na zachodnim skraju kurparku.

Kompleks położony jest w środkowej części Sokołowska, po płd. stronie drogi biegnącej przez miejscowość. Teren zorientowany jest na osi północ-południe i ciągnie się aż do granicy lasu. W skład zakładu wchodziły: „Turm Villa”, ogród zimowy, jadalnia, główny budynek sanatoryjny, leżakownia oraz budynek mieszkalny. Tworzyły one jeden, rozbudowany horyzontalnie, kilkuczłonowy kompleks. Na terenie zakładu znajdowały się także wspomniane już cerkiew prawosławna, kościół ewangelicki, dwie wille oraz budynki gospodarcze, m.in. lodownia. Obiekty sanatoryjne utrzymane są w podobnej stylistyce -prawie pozbawione detalu bryły z tynkowanymi elewacjami. Wille nawiązywały do tzw. stylu szwajcarskiego. Z kolei kościół i cerkiew są budynkami ceglanyymi, nieotynkowanymi.

Wszystkie budynki usytuowane są w rozległym parku, leżącym równolegle do lecznicy Brehmera. Jego kształt zbliżony jest do wydłużonego prostokąta. Podobnie jak park przy sanatorium Brehmera utrzymany jest on w stylu angielskim i łączy się z pobliskimi lasami. Krajobraz został urozmaicony poprzez stawy i źródła. Pierwotnie na terenie parku usytuowano także tarasy widokowe, rzeźby i fontanny. W pobliżu cerkwi można do dziś zauważyć pozostałości kamiennych budowli oraz figur na cokółach. Park przecina system ścieżek. Römplerowi udało się wytyczyć drogę spacerową biegnącą aż do ruin zamku Radosno. Cały zakład otoczony był od strony wsch. ceglany, tynkowanym ogrodzeniem, stylistyką nawiązującym do głównego budynku sanatoryjnego.

Zakład leczniczy Hansa Weickera (dawne sanatorium "Chrobry", obecnie zakład opiekuńczo-leczniczy Inter-Med) w Sokołowsku. Powstał najprawdopodobniej w ostatniej ćwierci XIX w. Początkowo zakład „Marienhaus” należał do hrabiny von Pückler. W 1891 r. wydzierżawiła go ona doktorowi Hansowi Weickerowi, a w 1896 r. ostatecznie odsprzedała mu ten ośrodek. Budynek został przebudowany w końcu XIX lub na początku wieku XX. Najprawdopodobniej budowę zakończono przed 1903 r. „Marienhaus” nawiązuje do neobaroku francuskiego. Sanatorium powstało w zach., odległej od centrum, części wsi. Usytuowane zostało przy głównej drodze biegnącej przez miejscowość. Podobnie jak w przypadku dwóch pozostałych kompleksów, zaaranżowano park zdrojowy, a teren zagospodarowano, tworząc alejki, ławki i altany. Oprócz sanatorium do zakładu należały także budynki gospodarcze. Główna posiadłość zakładu dr Weickera obejmowała około 100 hektarów, w tym 53 hektary lasu.

Szeroko pojęta infrastruktura uzdrowiskowa została zorganizowana w środkowej i zach. części wsi Sokołowsko oraz w graniczących z nią osadach. Zabudowania zakładów leczniczych powstawały wzdłuż głównej drogi i ciągnęły się do granicy lasu. Ich architektura jest silnie zróżnicowana. Uwagę zwracają przede wszystkim obiekty należące do zakładu doktora Brehmera, w szczególności gmach głównego budynku sanatoryjnego. Oprócz największych zakładów sanatoryjnych, powstało również wiele willi, mniejszych pensjonatów, a także domów mieszkalnych, w których mieściły się także sklepy czy kawiarnie. Charakteryzują się one drewnianymi werandami oraz żeliwnymi balustradami balkonów. Elementami dekoracyjnymi fasad są również ozdobne opaski okienne.

➤ **Budynki mieszkalne**

W mieście Mieroszów zachowało się wiele domów mieszkalnych. Część z nich, szczególnie w centrum, nosi cechy architektury renesansu, baroku i klasycyzmu. Wszystkie były przebudowane bądź remontowane w XIX lub na początku XX w., często z zatarciem cech stylowych. Większość stanowią budynki 3-4 kondygnacyjne, często z poddaszem użytkowym, ustawione kalenicowo, z elewacją na ogół pozbawioną elementów zdobniczych. Posiadały podcienia, dzisiaj w większości zlikwidowane. Do najcenniejszych należą m.in. kamienice przy ul. Niepodległości (Rynek), Kopernia (d. Dąbrowszczaków), Mickiewicza czy Dolnej. Po wojnie część nieremontowanych kamieniczek popadła w ruinę i została rozebrana. Na ich miejscu powstały nowe budynki.

Niegdyś na środku rynku stał ratusz, wzniesiony prawdopodobnie w 1554 r. Był to budynek na rzucie prostokąta, nakryty 4-spadowym, łamanym dachem z wieżą-sygnaturką. Spłonął w 1778 r. Odbudowany popadł w ruinę i w 1880 r. został rozebrany, a jego funkcje przejął wykupiony w tym celu przez miasto dom handlowy Firmy Schmidts Wittwe & Sochne z XVII w. Jest to budynek 3-kondygnacyjny z podcieniem w przyziemiu, zwieńczony szerokim szczytem wolutowym z zegarem. Na elewacji umieszczony jest kartusz z herbem miasta.

W przypadku budynków mieszkalnych na terenie wsi w wielu przypadkach występują domy mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze w formie dużych budynków z murem przyziemem i ryglowym (szachulcowym) piętrem. Nakryte wysokimi dachami dwuspadowymi, mieszczącymi poddasze i pokoje mieszkalne. Ich szczyty są szalowane deskami. Niektóre zachowały w przyziemiu sklepienia, a większość skromne, kamienne portale i opaski okienne. Pochodzą z XVIII-XIX w. (np. przy ul. Wałbrzyskiej 26, 28, 30A w Kowalowej). Występują również drewniane, parterowe chaty oraz duże, muryne zagrody, niekiedy z szachulcowym piętrem.

➤ **Budynki użyteczności publicznej**

Spośród budynków użyteczności publicznej na uwagę zasługują m.in.: dawna szkoła ewangelicka przy ul. Wolności 19 (ob. szkoła podstawowa) z lat 1836-38, dawna szkoła katolicka przy ul. Mickiewicza 26 (ob. budynek usługowy) z 2 poł. XIX w., szpital przy ul. Szpitalnej 1, poczta przy ul. Kopernika 9 z 2 poł. XIX w., przedszkole (dawny sąd) przy ul. Żeromskiego 30 (ob. szkoła) z lat 1905-06 oraz dawny hotel z restauracją przy ul. Kopernika 1 (ob. budynek usługowy) z 2 poł. XIX w.

➤ **Zabytki przemysłu**

Zespół tkalni w Mieroszowie. Początki tkactwa w Mieroszowie sięgają I poł. XVI w. Stanowiło ono podstawę gospodarki miasteczka. W latach 30 i 40-tych XIX w. miejsce rzemieślniczych warsztatów tkackich zaczęły zajmować fabryki. Pierwsze z nich, to 1836 r. "Carl Theodor Held" oraz z 1847 r. "H. Pabel und Sohne".

Zespół tkalni przy ul. Dąbrowszczaków 21 (obecnie ul. Leśna) powstał w 4 ćw. XIX w. Firma nosiła nazwę "Wache und Heinrich". W latach 30-tych nastąpiła zmiana właściciela, który posiadał dużą fabrykę włókienniczą przy ul. Tkackiej. Zespół tkalni stanowił zwartą, jednorodną w formie kompozycję przestrzenną. W skład zespołu wchodziły dwa budynki mieszkalne "A" i "B", pawilon administracyjno-mieszkalny, budynek tkalni, budynek kotłowni i trafostacji oraz budynek straży pożarnej i warsztatów, budynek brakarni, krochmalni. Obecnie większość budynków została rozebrana (istnieją dwa budynki mieszkalne, trafostacja oraz przebudowany budynek straży pożarnej).

➤ **Cmentarze**

Do zabytków nieruchomości zalicza się również cmentarze, będące świadkami dawnej społeczności gminy. Należą do nich cmentarze ewangelickie, przykościelne, parafialne rzym. - kat., żydowskie. Łącznie osiem:

- Mieroszów:
  - ✓ cmentarz przy kościele parafialnym pw. św. Michała Archanioła,
  - ✓ cmentarz ewangelicki, ob. cmentarz komunalny,
  - ✓ cmentarz żydowski.
- Rybnica Leśna:
  - ✓ cmentarz przy kościele filialnym pw. św. Jadwigi,

- ✓ cmentarz ewangelicki, później rzymsko-kat. (opuszczony, zaniedbany)
- Sokołowsko:
  - ✓ cmentarz ewangelicki (opuszczony, zaniedbany).
- Unisław Śląski:
  - ✓ cmentarz przy kościele filialnym pw. Wniebowzięcia NMP,
  - ✓ cmentarz ewangelicki.

5.2.3 Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W rejestrze zabytków ruchomych Gminy Mieroszów figuruje 75 zabytków.

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach gminy Mieroszów. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

W związku z licznymi zagrożeniami zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2018, poz. 2067) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych

w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Obszar gminy Mioszów został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą archeologiczne zdjęcie polski (AZP). Na terenie Gminy Mioszów w ewidencji konserwatorskiej znajduje się 51 stanowisk archeologicznych. Obszar Gminy Mioszów znajduje się na 5 obszarach AZP: 88-20, 88-21, 89-19, 89-20, 89-21.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067) stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Mioszów funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067) rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Na terenie gminy Mioszów w rejestrze zabytków nieruchomych znajdują się łącznie 32 zabytki (tabela nr 1), 18 z terenu miasta i 14 z terenu gminy. Nie występują żadne stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 1. Zabytki nieruchome gminy Mioszów wpisane do rejestru zabytków.

L.p.	Lokalizacja	Obiekt objęty ochroną	Nr rejestru zabytków
1	Mioszów	Historyczny układ urbanistyczny miasta	A/5913/624 z 01.09.1959 r.
2	Mioszów, ul. Kopernika 1	Budynek poczty	A/4442/1123/Wł z 02.05.1985 r.
3	Mioszów, ul. Kościelna	Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła	A/1836/1741 z 30.06.1966 r.
4	Mioszów, ul. Kościelna 9	Dawna szkoła katolicka, ob. dom katechetyczny	A/4441/1121/Wł z 02.05.1985 r.
5	Mioszów, ul. Kościelna 10	Plebania	A/1837/1122/Wł z 02.05.1985 r.
6	Mioszów, ul. Kościelna 6	Dawna szkoła ewangelicka, ob. dom mieszkalny	A/4440/1120/Wł z 02.05.1985 r.
7	Mioszów, ul. Kościelna 8	Dom Pastora, ob. dom mieszkalny	A/4448/1742 z 30.06.1966 r.
8	Mioszów, pl. Niepodległości 1	Dom handlowy Firmy Schmidts Wittwe & Sochne, ob. ratusz	A/4449/1743 z 30.06.1966 r.
9	Mioszów, pl. Niepodległości 3 i 4	Dom mieszkalny	A/4450/1744 z 30.06.1966 r.
10	Mioszów, pl. Niepodległości 5	Dom mieszkalny	A/4451/1745 z 30.06.1966 r.
11	Mioszów, pl. Niepodległości 6	Fasada domu	A/4443/1118/Wł z 02.05.1985 r.
12	Mioszów, pl. Niepodległości 7	Dom mieszkalny	A/4444/1119/Wł z 02.05.1985 r.
13	Mioszów, pl. Niepodległości 17	Dom mieszkalny	A/4452/1746 z 30.06.1966 r.
14	Mioszów, pl. Niepodległości 27	Dom mieszkalny	A/4453/1747 z 30.06.1966 r.
15	Mioszów, ul. Strzelców 1	Dwór Bractwa Strzeleckiego, ob. dom mieszkalny	A/4447/1126/Wł z 02.05.1985 r.
16	Mioszów, ul. Wolności 27	Dawna tkalnia Helda, bud. administracyjny, ob. Przedszkole	A/4445/1124/Wł z 02.05.1985 r.
17	Mioszów, ul. Żeromskiego 30	Dawny budynek sądu ob. Gimnazjum	A/4446/1125/Wł z 02.05.1985 r.
18	Mioszów, ul. Różana 28	Kuźnia	A/4566/928/Wł z 10.01.1983 r.
19	Rybница Leśna	Kościół fil. p.w. św. Jadwigi	A/1671/487 z 20.02.1959 r.
20	Rybница Leśna	Dzwonnica przy kościele	A/1503/1 z 31.12.2009
21	Rybница Leśna	Mur otaczający kościół	A/1503/2 z 31.12.2009
22	Rybница Leśna	Zamek Radosno - ruina	A/4414/674 z 28.03.1960 r.
23	Rybница Leśna	Schronisko "Andrzejówka"	A/6096 z 31.10.2018 r.
24	Sokołowsko	Historyczny układ ruralistyczny	A/679 z 27.01.1978 r.
25	Sokołowsko, ul. Główna 1	Dom mieszkalny	A/4704/1411/Wł z 29.08.1994 r.
26	Sokołowsko, ul. Różana 2	Dawne sanatorium "Grunwald"	A/4705/1888/Wł z 19.12.1966 r.
27	Sokołowsko	Park sanatoryjny w zespole d. sanatorium "Grunwald"	A/4706/998/Wł z 29.03.1984 r.
28	Sokołowsko, ul. Unisławska 8	Cerkiew pw. Michała Archanioła	A/4703/1048/Wł z 30.11.1984
29	Unisław Śląski	Kościół fil. pw. Wniebowzięcia NMP	A/1838/1753 z 30.06.1966 r.
30	Unisław Śląski	Kościół poewangelicki	A/4578/772/Wł z 08.11.1980 r.
31	Unisław Śląski 16	Stodoła	A/4577/927/Wł z 10.01.1983 r.
32	Unisław Śląski 110	Karczma ob. dom mieszkalny	A/4576/1573/Wł z 30.05.1997

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2018 poz. 2067 ze zm.). Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2018 poz. 2067), gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Ewidencja zabytków gminy Mieroszów liczy 320 kart obiektów zabytkowych, w tym: 1 historyczny układ urbanistyczny (miasto Mieroszów) i 8 historycznych układów ruralistycznych (Golińsk, Kowalowa, Łączna, Nowe Siodło, Różana, Rybnica Leśna, Sokołowsko i Unisław Śląski), 6 obszarów obserwacji archeologicznej oraz 51 stanowisk archeologicznych. Ewidencję stanowią głównie zabytki nieruchome o funkcji mieszkalnej i gospodarczej pochodzące z XIX i początku XX w., 7 obiektów to zabytki sakralne (6 kościołów, 1 kaplica cmentarna), 8 stanowią cmentarze.

Zaktualizowany spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Mieroszów przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 3. Zabytki nieruchome znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Mioszów.

L.p.	Miejscowość	Ulica	Nr	Obiekt	Material	Nr działki	Datowanie	Numer rejestru	Data wpisu do rejestru
1	Golińsk			historyczny układ ruralistyczny					
2	Golińsk			zespół folwarku Gohlensaure Hof	mur.	134/4	4 ćw. XIX w.		
3	Golińsk			obora w zespole folwarku j.w.	mur.	134/4	4 ćw. XIX w.		
4	Golińsk			chlewnia ze spichlerzem w zespole folwarku j.w.	mur.	134/4	4 ćw. XIX w.		
5	Golińsk			stodoła w zespole folwarku j.w.	mur.	134/4	4 ćw. XIX w.		
6	Golińsk		35	dom mieszkalny	mur.	298/3	2 ćw. XIX w.		
7	Golińsk		58	dom mieszkalno - gospod.	drewn./mur.	90/1	2 ćw. XIX w.		
8	Golińsk		74	dom mieszkalny	mur.	77/6	1 ćw. XIX w.		
9	Golińsk		75	dom mieszkalny	drewn./mur.	76/1	XVIII/XIX w.		
10	Golińsk		92b	dom mieszkalny (Kamionki)	mur.	139	1 ćw. XX w.		
11	Golińsk		98	dom mieszkalno - gospod. (Kamionki)	drewn./mur.	186/1	1 ćw. XIX w., 4 ćw. XIX w.		
12	Golińsk		103	dom mieszkalny (Kamionki)	mur.	190	1905 r.		
13	Golińsk			Historyczny układ przestrzenny zakładu przemysłowego w Golińsku			k. XIX - pocz. XX w.		
14	Kowalowa			historyczny układ ruralistyczny					
15	Kowalowa	Malinowa	12B	dom mieszkalno - gospod.	mur.	119/13	1865 r.		
16	Kowalowa	Wałbrzyska	20	dom mieszkalny	mur.	88/9	pocz. XX w.		
17	Kowalowa	Wałbrzyska	26	dom mieszkalno - gospod.	mur./szach.	34/2	1925 r.		
18	Kowalowa	Wałbrzyska	28	dom mieszkalny	mur./szach.	33/4	1926 r.		
19	Kowalowa	Wałbrzyska	30a	dom mieszkalno - gospod.	mur./drewn.	30	1810 r., pocz. XX w.		
20	Kowalowa	Wałbrzyska	34	dom mieszkalny	mur.	26/5	ok. 1880 r.		
21	Kowalowa	Wałbrzyska	57	dom mieszkalny	mur.	39	pocz. XX w.		
22	Kowalowa	Wałbrzyska	61	dom mieszkalno-gospodarczy	drew./mur.	47	2 poł. XIX w.		
23	Kowalowa	Wczasowa	47	pensjonat "Eden", d. ośr. wczas.-kol.	mur./szach./drewn.	233/1	XIX/XX w.		
24	Kowalowa	Wczasowa	50, 50a	zespół pensjonatu		52/6, 213/1	XIX/XX w.		
25	Kowalowa	Wczasowa	50	pensjonat, d. ośr. wczas.	mur./drewn.	52/6	k. XIXw., poł. XX w.		
26	Kowalowa	Wczasowa	50a	dom mieszkalny w zespole pensjonatu	mur./drewn.	213/1	pocz. XX w.		
27	Łączna			historyczny układ ruralistyczny					
28	Łączna		11	zespół mieszkalno-gospodarczy	mur.	55/5	ok. 1880 r.		
29	Łączna		11	dom mieszkalno - gospod. + wozownia w zespole	mur.	55/5	ok. 1880 r.		

30	Mioszów			Układ urbanistyczny miasta			XIII w., XVI/XVII w., XVIII/XIX w., k. XIX w.	A/5913/624	01.09.1959 r.
31	Mioszów	Dolna	1	dom mieszkalny	mur.	314/5	1657 r., poł. XIX w.		
32	Mioszów	Dolna	2	dom mieszkalny	mur.	315	XVII w., k. XIX w.		
33	Mioszów	Dolna	3	dom mieszkalny	mur.	316	XVII w., poł. XIX w.		
34	Mioszów	Dolna	4	dom mieszkalny	mur.	317/2	XVII w., przebud. 2 poł. XIX w.		
35	Mioszów	Dolna	8	dom mieszkalny	mur.	360	2 poł. XIX w.		
36	Mioszów	Dolna	10	dom mieszkalny	mur.	351	XVII w., XIX w.		
37	Mioszów	Dolna	11	dom mieszkalny	mur.	352	XVIII w., k. XIX w.		
38	Mioszów	Dolna	12 i 13	dom mieszkalny	mur.	353/17	1924 r.		
39	Mioszów	Dolna	14	dom mieszkalny	mur.	353/13	XVIII w., 2 poł. XIX w.		
40	Mioszów	Dolna	15	dom mieszkalny	mur.	353/23	k. XIX w.		
41	Mioszów	Dworcowa	1	dom mieszkalny	mur.	80/3	2 poł. XIX w.		
42	Mioszów	Dworcowa	2	dom mieszkalny	mur.	115	XIX/XX w.		
43	Mioszów	Hoża	1	willa	mur.	240	ok. 1920 r.		
44	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	1	hotel, ob. budynek usługowy	mur.	357	2 poł. XIX w.		
45	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	2	dom mieszkalny z oficyną	mur.	357	2 poł. XIX w.		
46	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	3	dom mieszkalny	mur.	358/1	1 poł. XIX w.		
47	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	4	dom mieszkalny	mur.	359/5	k. XVIII w., k. XIX w.		
48	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	5	dom mieszkalny	mur.	359/3	pocz. XX w.		
49	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	6	dom mieszkalny	mur.	359/9	XVIII/XIX w., 4 ćw. XIX w.		
50	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	7	dom mieszkalny	mur.	359/1	XIX/XX w.		
51	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	8	dom mieszkalny z oficyną	mur.	359/7	2 poł. XIX w.		
52	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	9	budynek poczty	mur.	407	pocz. XX w.	A/4442/1123/WI	2.05.1985 r.
53	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	16	dom mieszkalny	mur.	416	XVIII/XIX w.		
54	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	20	dom mieszkalno-gospodarczy	mur.	85	XIX/XX w.		
55	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	21	dom mieszkalny	mur.	47	4 ćw. XIX w., 1926 r.		
56	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	24	dom mieszkalny	mur.	391	XIX/XX w.		

57	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	25	dom mieszkalny	mur.	392	XIX/XX w.		
58	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	25A	dom mieszkalny	mur.	393/4	1911 r.		
59	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	25B	dom mieszkalny	mur.	393/5	1914 r.		
60	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	26	dom mieszkalny	mur.	395/4	4 ćw. XIX w.		
61	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	27	dom mieszkalny	mur.	399/1	2 poł. XIX w., ok. 1900 r.		
62	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	28	dom mieszkalny	mur.	398/5	4 ćw. XIX w.		
63	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	29	dom mieszkalny	mur.	398/7	4 ćw. XIX w.		
64	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	30	dom mieszkalny	mur.	401/1	4 ćw. XIX w., ok. 1930 r.		
65	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	31	dom mieszkalny	mur.	404/6	1896 r.		
66	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	32	dom mieszkalny	mur.	404/6	l. 80-te XIX w.		
67	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	33	dom mieszkalny	mur.	557/2	pocz. XIX w., XX w.		
68	Mioszów	Kopernika (d. Dąbrowszczaków)	34	dom mieszkalny	mur.	557/12	2 poł. XVIII w., l. 30-te XX w.		
69	Mioszów	Kościelna		zespół kościoła parafialnego		45	XVI-XIX w.		
70	Mioszów	Kościelna		kościół paraf. p.w. św. Michała Archaniola	mur.	45	XVI w., 1603 r., 1648 r., 1714-17 r., 1865 r.	A/1836/1741	30.06.1966
71	Mioszów	Kościelna		mur ogrodzenia kościoła	kamień, cegła	45	XVIII w., XIX w.		
72	Mioszów	Kościelna		cmentarz przykościelny rzymsko-katolicki		45	2 poł. XVII w., pocz. XVIII w.		
73	Mioszów	Kościelna	9	d. szkoła katolicka, ob. dom katechetyczny	mur.	46	1574 r., 1601 r., 1647 r., 1 poł. XIX w.	A/4441/1121/WI	2.05.1985
74	Mioszów	Kościelna	10	plebania	mur.	46	k. XVI w., 1647 r., 1834-35 r., 1856 r., 1902 r.	A/1837/1122/WI	2.05.1985
75	Mioszów	Kościelna		zespół kościoła poewangelickiego		41, 43, 398/4, 512	XVIII-XIX w.		
76	Mioszów	Kościelna	6	d. szkoła ewangelicka, ob. dom mieszkalny	mur.	398/4	1757 r., 3 ćw. XIX w.	A/4440/1120/WI	2.05.1985
77	Mioszów	Kościelna	8	Dom Pastora, ob. dom mieszkalny	mur.	43	poł. XVIII w., 3 ćw. XIX w.	A/4448/1742	30.06.1966

78	Mioszów	Kościelna		cmentarz ewangelicki, ob. cmentarz komunalny		41, 512	poł. XVIII w., poszerzony XIX i XX w., po 1945 r. przekształcony w komunalny		
79	Mioszów	Kościelna		kaplica cmentarna z kostnicą na cmentarzu komunalnym	mur.	512	1923 r.		
80	Mioszów	Kościelna		cmentarz żydowski		40/1, 40/3	po 1915 r.		
81	Mioszów	Kościelna	1	dom mieszkalny	mur.	557/15	XVIII w., 1 poł. XIX w.		
82	Mioszów	Kościelna	2	dom mieszkalny	mur.	557/5	XVIII w., ok. 1900 r.		
83	Mioszów	Kościelna	3	dom mieszkalny	mur.	557/15	XVIII w., k. XIX w.		
84	Mioszów	Kościelna	7	dom mieszkalny	mur.	395/2	XIX/XX w.		
85	Mioszów	Krótką	1	dom mieszkalny	mur.	307	XIX w., XIX/XX w.		
86	Mioszów	Krótką	2	dom mieszkalny	mur.	306/10	k. XVIII w., pocz. XIX w.		
87	Mioszów	Krótką	3	dom mieszkalny	mur.	306/17	pocz. XIX w., k. XIX w.		
88	Mioszów	Krótką	4	dom mieszkalny	mur.	306/17	1808 r., pocz. XX w.		
89	Mioszów	Krótką	7 i 7a	dom mieszkalny	mur.	306/12	1 ćw. XIX w., XX w.		
90	Mioszów	Krótką	8	dom mieszkalny	mur.	310/12	3 ćw. XIX w.		
91	Mioszów	Krótką	9	dom mieszkalny	mur.	310/11	pocz. XIX w., 3 ćw. XIX w.		
92	Mioszów	Krótką	10	dom mieszkalny	mur.	311/2	k. XVIII w., XIX w.		
93	Mioszów	Krótką	11	dom mieszkalny	mur.	311/1	k. XVIII w., XIX w.		
94	Mioszów	Krótką	12	dom mieszkalny	mur.	310/8	k. XVIII w., pocz. XIX w.		
95	Mioszów	Krótką	13	dom mieszkalny	mur.	310/7	XVII/XVIII w., XIX w.		
96	Mioszów	Leśna	10	dom mieszkalny	mur.	25	2 poł. XIX w.		
97	Mioszów	Leśna (d. Dąbrowszczaków 21)		zespół budowlany tkalni (d. Zakł. Bendix Sochne), ob. FWO Camela		45/3, 45/5, 45/6, 46/1, 46/2	4 ćw. XIX w., 1925 r., 1937 r.		
98	Mioszów	Leśna (d. Dąbrowszczaków 21)	obok Leśna 4	budynek kotłowni i transformatorowni (obecnie kotłownia nie istnieje) w zespole tkalni	mur.	45/6	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.		
99	Mioszów	Leśna (d. Dąbrowszczaków 21)	3a	dom mieszkalny "A" w zespole tkalni	mur.	46/2	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.		
100	Mioszów	Leśna (d. Dąbrowszczaków 21)	3	dom mieszkalny "B" w zespole tkalni	mur.	46/1	4 ćw. XIX w., pocz. XX w.		
101	Mioszów	Mała	3	dom mieszkalny	mur.	557/10	XVIII/XIX w., XIX w.		
102	Mioszów	Mała	4	dom mieszkalny	mur.	557/14	2 poł. XIX w.		
103	Mioszów	Mickiewicza	1	dom mieszkalny	mur.	304	pocz. XX w.		
104	Mioszów	Mickiewicza	1A	dom mieszkalny	mur.	295/7	1913 r.		
105	Mioszów	Mickiewicza	2	dom mieszkalny	mur.	267/2	pocz. XIX w.		
106	Mioszów	Mickiewicza	3	dom mieszkalny	mur.	262/2	k. XIX w.		
107	Mioszów	Mickiewicza	5	dom mieszkalny	mur.	140/1	k. XIX w.		
108	Mioszów	Mickiewicza	5A	dom mieszkalny	mur.	140/2	k. XIX w.		

109	Mioszów	Mickiewicza	5B	dom mieszkalny	mur.	140/3	k. XIX w.		
110	Mioszów	Mickiewicza	5C, D	dom mieszkalny	mur.	141, 142/5	k. XIX w.		
111	Mioszów	Mickiewicza	7	dom mieszkalny	mur.	234/3	XIX/XX w.		
112	Mioszów	Mickiewicza	7A, B	dom mieszkalny	mur.	234/1, 234/5	XIX/XX w.		
113	Mioszów	Mickiewicza	11A, B	dom mieszkalny	mur.	269/1, 269/3	1907 r.		
114	Mioszów	Mickiewicza	12	dom mieszkalny	mur.	182	pocz. XIX w., 1904 r.		
115	Mioszów	Mickiewicza	16	dom mieszkalny	mur.	165	2 poł. XIX w.		
116	Mioszów	Mickiewicza	19	dom mieszkalny	mur.	283/4	ok. 1920 r.		
117	Mioszów	Mickiewicza	21	dom mieszkalny	mur.	328	pocz. XIX w., XX w.		
118	Mioszów	Mickiewicza	22	dom mieszkalny	mur.	327	2 poł. XIX w.		
119	Mioszów	Mickiewicza	23	dom mieszkalny	mur.	324/1	poł. XIX w.		
120	Mioszów	Mickiewicza	25	dom mieszkalny	mur.	323	XIX/XX w.		
121	Mioszów	Mickiewicza	26	szkoła katolicka, ob. budynek usługowy	mur.	322/2	2 poł. XIX w., po 1922 r.		
122	Mioszów	Mickiewicza	27	dom mieszkalny	mur.	322/4	poł. XIX w.		
123	Mioszów	Mickiewicza	27A	oficyna mieszkalna	mur.	320	poł. XIX w.		
124	Mioszów	Mickiewicza	28	dom mieszkalny	mur.	314/9	2 poł. XIX w., przed 1921 r., 1926 r., 1931 r.		
125	Mioszów	Mickiewicza	29	dom mieszkalny	mur.	314/1	XVIII w., 2 poł. XIX w.		
126	Mioszów	Mickiewicza	30	dom mieszkalny	mur.	314/3	XVI w. (?), XVIII/XIX w., k. XIX w.		
127	Mioszów	Mickiewicza	31	dom mieszkalny	mur.	314/11	XVIII w., 4 ćw. XIX w.		
128	Mioszów	Mickiewicza	32	dom mieszkalny	mur.	314/7	k. XIX w.		
129	Mioszów	Miła	2	dom mieszkalny	mur.	318	XVIII w., 1903 r.		
130	Mioszów	Miła	9	dom mieszkalny	mur.	336	pocz. XIX w.		
131	Mioszów	Nad Potokiem	6	słodownia z oficyną, ob. budynek mieszkalny	mur.	72	XVIII/XIX w., 1904 r., 1930 r.		
132	Mioszów	pl. Niepodległości	1	dom handlowy Firmy Schmidts Wittwe & Sochne, ob. ratusz	mur.	49/2	pocz. XVII w., 1829 r.	A/4449/1743	30.06.1966
133	Mioszów	pl. Niepodległości	1	budynek gospodarczy	mur.	49/2	XVIII w.		
134	Mioszów	pl. Niepodległości	1A	budynek gospodarczy	mur.	48/2	1 poł. XIX w., XIX/XX w.		
135	Mioszów	pl. Niepodległości	2	dom mieszkalny	mur.	51/4	XVIII w., 2 poł. XIX w.		
136	Mioszów	pl. Niepodległości	3 i 4	dom mieszkalny	mur.	51/8	XVI w., 4 ćw. XIX w., 1911 r.	A/4450/1744	30.06.1966
137	Mioszów	pl. Niepodległości	5	dom mieszkalny	mur.	51/2	XVIII w., 1923 r.	A/4451/1745	30.06.1966
138	Mioszów	pl. Niepodległości	6	fasada domu	mur.	51/6	1870-90 r., I dziesięciolecie XX w.	A/4443/1118/WI	2.05.1985
139	Mioszów	pl. Niepodległości	7	dom mieszkalny	mur.	51/7	XVI/XVII w., 2 poł. XIX w.	A/4444/1119/WI	2.05.1985
140	Mioszów	pl. Niepodległości	9 i 10	dom mieszkalny	mur.	321	k. XVII w., 2 poł. XIX w., 1978 r.		
141	Mioszów	pl. Niepodległości	11	dom mieszkalny	mur.	310/5	XVIII w., 2 poł. XIX w.		
142	Mioszów	pl. Niepodległości	12	dom mieszkalny	mur.	310/1	1728 r., pocz. XX w.		

143	Mioszów	pl. Niepodległości	13	dom mieszkalny	mur.	312	k. XIX w., l. 60-te XX w.		
144	Mioszów	pl. Niepodległości	15	dom mieszkalny	mur.	353/1	k. XIX w.		
145	Mioszów	pl. Niepodległości	16	dom mieszkalny	mur.	353/15	ok. 1880/90 r.		
146	Mioszów	pl. Niepodległości	17	dom mieszkalny	mur.	353/3	XVI w., 1 poł. XVIII w., 2 poł. XIX w.,	A/4452/1746	30.06.1966
147	Mioszów	pl. Niepodległości	18	dom mieszkalny	mur.	353/19	XVIII w., k. XIX w.		
148	Mioszów	pl. Niepodległości	19	dom mieszkalny	mur.	353/7	XVIII w., k. XIX w.		
149	Mioszów	pl. Niepodległości	20	dom mieszkalny	mur.	353/5	1901/2 r.		
150	Mioszów	pl. Niepodległości	22	dom mieszkalny	mur.	361	XVIII w., 1900 r.		
151	Mioszów	pl. Niepodległości	23	dom mieszkalny	mur.	361	XVI w., XVIII w., 1900 r.		
152	Mioszów	pl. Niepodległości	24	dom mieszkalny	mur.	364/4	XVI w., XVIII w., 1898 r.		
153	Mioszów	pl. Niepodległości	25	dom mieszkalny	mur.	557/7	XVI w., XVIII w., 2 poł. XIX w.		
154	Mioszów	pl. Niepodległości	26	dom mieszkalny	mur.	557/8	XVII w., XVIII w., 2 poł. XIX w.		
155	Mioszów	pl. Niepodległości	27	dom mieszkalny	mur.	557/4	1734 r., pocz. XX w.	A/4453/1747	30.06.1966
156	Mioszów	Ogrodowa	1	dom mieszkalny	mur.	72	1 poł. XIX w.		
157	Mioszów	Ogrodowa	2	dom mieszkalny	mur.	80	XIX/XX w.		
158	Mioszów	Ogrodowa	3	dom mieszkalny	mur.	78	XIX/XX w.		
159	Mioszów	Powstańców	1	dom mieszkalny	mur./drewn.	424	1 poł. XIX w.		
160	Mioszów	Powstańców	2	dom mieszkalny	mur.	429/8	XIX/XX w.		
161	Mioszów	Powstańców	3	dom mieszkalny	mur.	433/3	2 poł. XIX w.		
162	Mioszów	Powstańców	7	dom mieszkalno - gospod.	drewn., tynkowany	439	pocz. XIX w.		
163	Mioszów	Powstańców	12	dom mieszkalny	mur.	493/9	2 poł. XIX w.		
164	Mioszów	Przejazd	10	dom mieszkalny	mur.	330	ok. 1900 r.		
165	Mioszów	Słowackiego	1	dom mieszkalny	mur.	269	XIX/XX w.		
166	Mioszów	Słowackiego	3	dom mieszkalny	mur.	270	XIX/XX w.		
167	Mioszów	Słowackiego	5	dom mieszkalny	mur.	271/5	XIX/XX w.		
168	Mioszów	Słowackiego	7 i 9	dom mieszkalny	mur.	271/1, 271/3	XIX/XX w.		
169	Mioszów	Słowackiego	11 i 13	dom mieszkalny	mur.	272, 273	XIX/XX w.		
170	Mioszów	Słowackiego	15	dom mieszkalny	mur.	276	XIX/XX w.		
171	Mioszów	Sportowa	1	dom mieszkalny (d. zajazd)	mur.	120/1	pocz. XX w.		
172	Mioszów	Sportowa	2	dom mieszkalny	mur.	123	2 poł. XIX w.		
173	Mioszów	Strzelców	1	dwór Bractwa Strzeleckiego, ob. dom mieszkalny	mur.	242/5	poł. XVIII w., pocz. XIX w.	A/4447/1126/W1	2.05.1985
174	Mioszów	Szpitalna	1	szpital, ob. Niepubliczny Zakład Opiekuńczo - Leczniczy	mur.	248/2	1897 r.		
175	Mioszów	Szpitalna	2	dom mieszkalny	mur.	250	XIX/XX w.		
176	Mioszów	Szpitalna	3	dom mieszkalny	mur.	251	XIX/XX w.		
177	Mioszów	Szpitalna	4	dom mieszkalny	mur.	252	XIX/XX w.		
178	Mioszów	Tkacka	3A	Kantor, ob. budynek usługowy	mur.	51/20	ok. 1920 r.		

179	Mieroszów	Tkacka	7	dom mieszkalny	mur.	383/5	k. XIX w.		
180	Mieroszów	Wojska Polskiego	2	kantor, d. Zakł. Bendix & Sochne, ob. FWO Camela	mur.	236/4	XIX/XX w.		
181	Mieroszów	Wojska Polskiego	2A	budynek produkcyjny, d. Zakład Bendix & Sochne, ob. FWO Camela	mur.	236/4	4 ćw. XIX w.		
182	Mieroszów	Wojska Polskiego	10	dom mieszkalny	mur.	228/1	pocz. XIX w.		
183	Mieroszów	Wolności	1	dom mieszkalny	mur.	96	XIX/XX w.		
184	Mieroszów	Wolności	2 i 4	dom mieszkalny	mur.	57, 58	XIX/XX w.		
185	Mieroszów	Wolności	5	dom mieszkalny	mur.	103/1	4 ćw. XIX w.		
186	Mieroszów	Wolności	6 i 8	dom mieszkalny	mur.	59/1, 59/2	XIX/XX w.		
187	Mieroszów	Wolności	10 i 12	dom mieszkalny	mur.	61, 62	XIX/XX w.		
188	Mieroszów	Wolności	11	dom mieszkalny	mur.	109/1	ok. 1890-1900 r.		
189	Mieroszów	Wolności	11	oficyna mieszkalna	mur.	109/1	ok. 1890-1900 r.		
190	Mieroszów	Wolności	11	brama wjazdowa	mur.	109/1	ok. 1890-1900 r.		
191	Mieroszów	Wolności	15	dom mieszkalny	mur.	111	ok. 1920 r.		
192	Mieroszów	Wolności	19	szkoła ewangelicka, ob. szkoła podstawowa	mur.	119/1	1836-38 r., 1884 r., 1900 r.		
193	Mieroszów	Wolności	23	dom mieszkalny	mur.	151/10	1898 r.		
194	Mieroszów	Wolności	25	budynek produkcyjny	mur.	152/6	1898 r.		
195	Mieroszów	Wolności	27	d. tkalnia Helda, bud. administracyjny, ob. Przedszkole	mur.	156/1	1 poł. XVIII w., XIX/XX w.	A/4445/1124/WI	2.05.1985
196	Mieroszów	Wolności	28	dom mieszkalny	mur.	135/1	pocz. XX w.		
197	Mieroszów	Wolności	30	dom mieszkalny	mur.	135/2	pocz. XX w.		
198	Mieroszów	Wolności	35	dom mieszkalno - gospod.	mur.	161/1	1829 r.		
199	Mieroszów	Żeromskiego	10	dom mieszkalny	mur.	54	1 poł. XIX w., 1904 r.		
200	Mieroszów	Żeromskiego	10A	dom mieszkalny	mur.	54	2 poł. XIX w.		
201	Mieroszów	Żeromskiego	13	dom mieszkalny	mur.	305	XIX/XX w.		
202	Mieroszów	Żeromskiego	14	dom mieszkalny	mur.	59	k. XIX w.		
203	Mieroszów	Żeromskiego	16	dom mieszkalny	mur.	61	k. XIX w.		
204	Mieroszów	Żeromskiego	17	dom mieszkalny	mur.	801	pocz. XIX w., k. XIX w.		
205	Mieroszów	Żeromskiego	18	dom mieszkalny	mur.	62/1	4 ćw. XIX w.		
206	Mieroszów	Żeromskiego	20	dom mieszkalny	mur.	64/1	4 ćw. XIX w.		
207	Mieroszów	Żeromskiego	22	dom mieszkalny	mur.	65	XVIII/XIX w., 4 ćw. XIX w.		
208	Mieroszów	Żeromskiego	23	dom mieszkalny	mur.	297	1903 r.		
209	Mieroszów	Żeromskiego	24	dom mieszkalny	mur.	66/1	XVIII/XIX w., k. XIX w.		
210	Mieroszów	Żeromskiego	26	dom mieszkalny	mur.	67/2	XVIII/XIX w., XIX/XX w.		
211	Mieroszów	Żeromskiego	28	hotel, ob. Mieroszowskie Centrum Kultury	mur.	68	pocz. XX w.		
212	Mieroszów	Żeromskiego	30	d. budynek sądu ob. Gimnazjum	mur.	87	1905/6 r.	A/4446/1125/WI	2.05.1985

213	Mioszów	Żeromskiego	32	dom mieszkalny, ob. policja	mur.	88/2	XIX/XX w.		
214	Mioszów			park miejski		83	2 ćw. XIX w., XX w.		
215	Nowe Siodło			historyczny układ ruralistyczny					
216	Nowe Siodło		1	dom mieszkalny z salą widowiskową	mur.	12/1	XIX/XX w.		
217	Nowe Siodło		32	dom mieszkalny	drewn./mur.	71	1 ćw. XIX w., 2 poł. XIX w.		
218	Nowe Siodło		73	zespół sanatoryjny, ob. Ośrodek Szkolno-Wychowawczy		19/1, 19/2	k. XIX w.		
219	Nowe Siodło		73	Zakład Lecznicy, ob. Ośrodek Szkolno-Wychowawczy	mur./szach.	19/1	k. XIX w.		
220	Nowe Siodło		73	park sanatoryjny		19/2, 19/2	k. XIX w.		
221	Różana			historyczny układ ruralistyczny					
222	Różana		1	dom mieszkalny	mur./drewn.	45/1	1. 20-te XX w.		
223	Różana		28	kuźnia	mur.	24	sprzed 1769 r.	A/4566/928/W1	10.01.1983
224	Różana		30	dom mieszkalny	mur.	27	poł. XIX w.		
225	Rybnica Leśna			historyczny układ ruralistyczny					
226	Rybnica Leśna			zespół kościelny		240	XVII-XX w.		
227	Rybnica Leśna			kościół fil. p.w. św. Jadwigi	drewn.	240	ok. 1600 r., pocz. XX w.	A/1671/487	20.02.1959
228	Rybnica Leśna			dzwonnica przy kościele	drewn.	240	XVII w., XX w.	A/1503/1	31.12.2009
229	Rybnica Leśna			mur otaczający kościół	mur.	240	XVIII w., pocz. XX w.	A/1503/2	31.12.2009
230	Rybnica Leśna			cmentarz przykościelny rzymsko - katolicki		240	1868 r.		
231	Rybnica Leśna			cmentarz rzymsko-katolicki, poewangelicki		136	1921 r.		
232	Rybnica Leśna			zamek Radosno – ruina		164	XVI-XVIII w.	A/4414/674	28.03.1960
233	Rybnica Leśna		27	schronisko "Andrzejówka"	mur./drewn./szach.	183/4	1932-33 r.	A/6096	31.10.2018 r.
234	Rybnica Leśna		39	dom mieszkalny	mur./drewn.	150	4 ćw. XIX w.		
235	Rybnica Leśna		40	spichlerz , ob. budynek gospodarczy		149/6	3 ćw. XIX w.		
236	Sokołowsko			historyczny układ ruralistyczny			XIII-2 poł. XIX w.	A/4702/679/W1	27.01.1978 r.
237	Sokołowsko	Główna	1	dom mieszkalny	drew./mur.	100/10	pocz. XX w.	A/4704/1411/W1	29.08.1994
238	Sokołowsko	Główna	2	leśniczówka dóbr Hochbergów, ob. dom mieszkalny	mur./szach.	186/3	ok. 1900 r.		

239	Sokołowsko	Główna	6	dom mieszkalny	mur.	13/5	pocz. XX w.		
240	Sokołowsko	Główna	7	dom mieszkalny wraz z zabudowaniami gospodarczymi	mur./szach./drewn.	100/19	1803 r.		
241	Sokołowsko	Główna	8	dom mieszkalny	mur./szach.	14/3	1 ćw. XX w.		
242	Sokołowsko	Główna	9	dom mieszkalno - gosp.	mur.	97/23	poł. XIX w., XX w.		
243	Sokołowsko	Główna	10	dom mieszkalny	mur.	13/11	XIX/XX w.		
244	Sokołowsko	Główna	12	budynek handlowy, ob. dom mieszkalny	mur./drewn./szach.	15/5	XIX/XX w.		
245	Sokołowsko	Główna	12a	dom mieszkalny	mur.	15/6	XIX/XX w.		
246	Sokołowsko	Główna	13	pensjonat, ob. dom mieszkalny	mur.	97/20	XIX/XX w.		
247	Sokołowsko	Główna	14	dom mieszkalny i pensjonat	drew./mur.	15/6	XIX/XX w.		
248	Sokołowsko	Główna	16	dom mieszkalny	mur./szach.	25/5	pocz. XIX w., XX w.		
249	Sokołowsko	Główna	18a	dom mieszkalny	mur.	26/12	XIX/XX w.		
250	Sokołowsko	Główna	19	dom mieszkalny	mur.	95/4	ok. 1900 r.		
251	Sokołowsko	Główna	21	dom mieszkalny	mur./drewn.	95/16	XIX/XX w.		
252	Sokołowsko	Główna	obok nr 22	założenie ogrodowe przy d. Sanatorium "Górnik"		26/3, 188	XIX/XX w.		
253	Sokołowsko	Główna	23, 23a	dom mieszkalny	mur./drewn.	92/64	ok. 1923 r.		
254	Sokołowsko	Główna	25	dom mieszkalny	mur./drewn.	92/76	pocz. XX w.		
255	Sokołowsko	Główna	27	dom mieszkalny	mur.	74/6	XIX/XX w.		
256	Sokołowsko	Główna	29-31	zespół Sanatorium dra Weickersa, d. Sanatorium "Chrobry"		73/9, 73/14, 73/15, 73/16	XIX/XX w.		
257	Sokołowsko	Główna	29	sanatorium dra Weickersa, d. Sanatorium "Chrobry", ob. placówka lecznicza	mur./drew.	73/9	1891 r.		
258	Sokołowsko	Główna	31	dom mieszkalny w zespole d. sanatorium "Chrobry"	mur./szach./drewn.	73/13	XIX/XX w.		
259	Sokołowsko	Główna	29-31	park sanatoryjny z podjazdem w d. zespole sanatorium "Chrobry"		73/9	k. XIX w., XX w.		
260	Sokołowsko	Główna	34	pensjonat, d. sanatorium "Krokus", ob. dom mieszkalny	mur./drewn.	70	k. XIX w.		
261	Sokołowsko	Główna	36	sala widowiskowa, ob. Kinoteatr Zdrowie Sokołowsko	mur.	71/48	XIX/XX w.		
262	Sokołowsko	Główna	50	folwark "Molkerei", budynek mieszkalno-gospodarczy w zespole d. sanatorium "Grunwald"	mur.	72/3	przed 1876 r.		
263	Sokołowsko	Główna	52	folwark "Molkerei", obora w zespole d. sanatorium "Grunwald", ob. dom mieszkalny	mur.	72/7	przed 1876 r.		

264	Sokołowsko	Osiedle	3	pensjonat, ob. ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy	mur./drewn.	88/8	pocz. XX w.		
265	Sokołowsko	Osiedle	4	dom mieszkalno-gospodarczy	mur./drewn.	82/4	1783 r., XX w.		
266	Sokołowsko	Parkowa		kościół fil. p.w. MB Królowej Świata	mur.	93/2	XVII w., XIX/XX w.		
267	Sokołowsko	Parkowa		zespół sanatorium dra Romplera, ob. sanatorium "Biały Orzeł"		92/1, 92/15, 92/31, 92/33, 92/42, 92/43, 92/45, 92/53, 92/54, 92/82	XIX/XX w.		
268	Sokołowsko	Parkowa	1	pawilon "Villa Elsa", ob. Dom św. Elżbiety	mur.	93/2	ok. 1920 r.		
269	Sokołowsko	Parkowa	2	budynek gospodarczy, d. lodownia w zespole sanatorjum "Biały Orzeł"	mur.	92/46	XIX/XX w.		
270	Sokołowsko	Parkowa	3	oddział rehabilitacji, laboratorium, terapia zajęciowa, obecnie sanatorium "Biały Orzeł"	mur.	92/45	k. XIX w., pocz. XX w.		
271	Sokołowsko	Parkowa	5	sanatorium z ogrodem zimowym i leżakownią, obecnie sanatorium "Biały Orzeł"	mur.	92/45	1873 r., XX w.		
272	Sokołowsko	Parkowa		park sanatoryjny w zespole sanatorium "Biały Orzeł"		92/30, 92/31, 92/33, 92/35, 92/42, 92/43, 92/45, 92/82	XIX/XX w.		
273	Sokołowsko	Pocztowa	1	dom mieszkalny	mur./szach./drewn.	33/3	2 poł. XIX w.		
274	Sokołowsko	Pocztowa	2	dom mieszkalny	mur.	33/7	XIX/XX w.		
275	Sokołowsko	Pocztowa	3	dom mieszkalny	mur./szach.	33/4	pocz. XX w.		
276	Sokołowsko	Pocztowa	4	dom mieszkalny	mur.	33/6	XIX/XX w.		
277	Sokołowsko	Różana/Główna		zespół sanatorium dra Brehmera, d. Sanatorium "Grunwald"		75/2, 76/1, 76/5-7, 76/12, 76/14,	XIX/XX w.		
278	Sokołowsko	Różana	1	pensjonat w zespole d. sanatorium "Grunwald", ob. dom mieszkalny	drewn./mur.	76/5	ok. 1890 r.		
279	Sokołowsko	Różana	2	d. sanatorium "Grunwald", ob. Międzynarodowe Centrum Kultury	mur.	76/14	1853 r.	A/4705/1888/WI	19.12.1966

280	Sokołowsko	Różana	3	pensjonat „Villa Rosa” w zespole d. sanatorium Grunwald, ob. dom mieszkalny	mur./drewn.	76/7	1876 r.		
281	Sokołowsko	Różana	4	obserwatorium w zespole d. sanatorium "Grunwald", ob. dom mieszkalny	mur.	75/2	przed 1876 r.		
282	Sokołowsko	Różana		park sanatoryjny w zespole d. sanatorium "Grunwald"		76/12	XIX/XX w.	A/4706/998/WI	29.03.1984
283	Sokołowsko	Różana/Główna		kostnica w zespole d. sanatorium "Grunwald"	mur.	76/1	1880 r.		
284	Sokołowsko	Słoneczna	2	dom mieszkalny i biblioteka	mur.	76/3	4 ćw. XIX w.		
285	Sokołowsko	Słoneczna	4	pensjonat " Nowy Dom" (sanatorium "Waryński"), ob. dom mieszkalny	drewn./mur.	76/6	k. XIX w., pocz. XX w.		
286	Sokołowsko	Słoneczna	9	dom mieszkalny	mur./drewn.	170/1	XIX/XX w.		
287	Sokołowsko	Szkolna	1	dom mieszkalny	drewn./mur.	92/27	poł. XIX w.		
288	Sokołowsko	Szkolna	3	dom mieszkalny	mur.	92/65	k. XIX w.		
289	Sokołowsko	Szkolna	4	dom mieszkalny	mur.	95/3	XIX/XX w.		
290	Sokołowsko	Szkolna	5	budynek d. szkoły, ob. dom mieszkalny	mur.	94/4	1880 r.		
291	Sokołowsko	Szkolna	6	dom mieszkalny	mur.	95/11	1886 r.		
292	Sokołowsko	Szkolna	8	dom mieszkalny	mur.	95/18	1893 r.		
293	Sokołowsko	Unisławska	2	dom mieszkalny	drewn./mur.	15/6	1 ćw. XX w.		
294	Sokołowsko	Unisławska	3	dom mieszkalny	mur.	26/14	1879 r.		
295	Sokołowsko	Unisławska	8	cerkiew p.w. Michała Archanioła	mur.	93/3	pocz. XX w.	A/4703/1048/WI	30.11.1984
296	Sokołowsko	pn. - wsch. część miejscowości		cmentarz ewangelicki		6, 7, 8/1, 9, 38, 307	1918 r.		
297	Unisław Śląski			historyczny układ ruralistyczny					
298	Unisław Śląski			zespół kościoła filialnego		425	XVII-XX w.		
299	Unisław Śląski			kościół fil. pw. Wniebowzięcia NMP	mur.	425	ok. 1600 r., XIX w.	A/1838/1753	30.06.1966
300	Unisław Śląski			mur otaczający cmentarz z bramą	mur.	425	XVII w., XIX w., pocz. XX w.		
301	Unisław Śląski			cmentarz przykościelny rzymsko-katolicki		425	1876 r.		
302	Unisław Śląski			zespół kościoła poewangelickiego		331/1, 331/2	XVIII/XIX w.		

303	Unisław Śląski			kościół poewangelicki	mur.	331/2	1742 r., k. XIX w.	A/4578/772/WI	8.11.1980
304	Unisław Śląski			cmentarz przykościelny ewangelicko-augsburski		331/2	k. XIX w.		
305	Unisław Śląski		4	pastorówka, ob. dom mieszkalny	mur./szach.	331/1	2 poł. XVIII w.		
306	Unisław Śląski		4b	dom mieszkalny	mur.	188	pocz. XX w.		
307	Unisław Śląski		13	dom mieszkalny	mur.	180/4	pocz. XX w.		
308	Unisław Śląski		16, 16a	zespół mieszkalno-gospodarczy		394/5	XIX/XX w.		
309	Unisław Śląski		16a	dom mieszkalny w zespole		394/5	XIX/XX w.		
310	Unisław Śląski		16	stodoła w zespole	drewn.	394/5	1 poł. XIX w.	A/4577/927/WI	10.01.1983
311	Unisław Śląski		27	dom mieszkalno-gospodarczy	mur./szach.	466	2 poł. XIX w.		
312	Unisław Śląski		53	dom mieszkalny	mur.	574	k. XIX w.		
313	Unisław Śląski		67	dom mieszkalny	mur.	487/2	XIX/XX w.		
314	Unisław Śląski		91	dom mieszkalny, ob. poczta	mur.	414	1910/1920 r.		
315	Unisław Śląski		105	dom mieszkalny	drewn./mur.	406	2 ćw. XIX w.		
316	Unisław Śląski		107	dom mieszkalny	mur.	403	pocz. XX w.		
317	Unisław Śląski		110	karczma ob. dom mieszkalny	drewn./mur.	152	1 ćw. XIX w.	A/4576/1573/WI	30.05.1997
318	Unisław Śląski		113	dom mieszkalny	mur.	164/2	4 ćw. XIX w.		
319	Unisław Śląski		129	dom mieszkalno-gospodarczy	mur./drewn./szach.	204/3	2 poł. XIX w.		

Tabela 4. Stanowiska archeologiczne występujące na terenie Gminy Mioszów.

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. na obszarze	Nr st. w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia
1	Golińsk	89-20	23		śląd osadnictwa	okres nowożytny
2	Golińsk	89-20	24		śląd osadnictwa	okres nowożytny
3	Golińsk	89-20	25		śląd osadnictwa	średniowiecze
4	Golińsk	89-20	26		śląd osadnictwa	średniowiecze
5	Kowalowa	88-21	5	1	szaniec	XVIII w.
6	Kowalowa	89-21	3	2	szaniec	XVIII w.
7	Kowalowa	88-21	8	3	szaniec	XVIII w.
8	Kowalowa	88-21	9	4	szaniec	XVIII w.
9	Łączna	89-20	5	1	grodzisko ?	średniowiecze ?
10	Łączna	89-20	6	2	znalezisko luźne	neolit
11	Łączna	89-20	7	3	znalezisko luźne	pradzieje
12	Łączna	89-20	8	4	znalezisko luźne	epoka brązu
13	Łączna (Czarcie Skały)	89-20	15		miejsce kultu?	nieokreślona
14	Mioszów	89-20	1	1	zamek	późne średniowiecze XIII-XIV w.
15	Mioszów	89-20	2	2	znalezisko luźne	neolit
16	Mioszów	89-20	3	3	śląd osadnictwa	średniowiecze
17	Mioszów	89-20	4	4	śląd osadnictwa	epoka kamienia
18	Mioszów	89-20	9	5	szaniec	XVIII w.
19	Mioszów	89-20	10	6	szaniec	XVIII w.
20	Mioszów	89-20	11	7	szaniec	XVIII w.
21	Mioszów	89-20	9		osada	średniowiecze
22	Mioszów	89-20	9		śląd osadnictwa	epoka kamienia
23	Mioszów	89-20	10		śląd osadnictwa	epoka kamienia
24	Mioszów	89-20	11		śląd osadnictwa	epoka kamienia
25	Mioszów	89-20	12		śląd osadnictwa	epoka kamienia
26	Mioszów	89-20	14		śląd osadnictwa	epoka kamienia
27	Mioszów	89-20	15		śląd osadnictwa	epoka kamienia
28	Mioszów	89-20	16		śląd osadnictwa	średniowiecze
29	Mioszów	89-20	17		śląd osadnictwa	średniowiecze
30	Mioszów	89-20	18		śląd osadnictwa	późne średniowiecze
31	Mioszów	89-20	19		śląd osadnictwa	późne średniowiecze
32	Mioszów	89-20	21		śląd osadnictwa	epoka kamienia
33	Mioszów	89-20	22		śląd osadnictwa	okres nowożytny
34	Mioszów	89-20	27		szubienica śląd osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny późne średniowiecze

35	Mioszów	89-20	28		śląd osadnictwa	epoka kamienia
36	Mioszów	89-20	29		śląd osadnictwa	epoka kamienia
37	Nowe Siodło	89-21	2	1	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia średniowiecze
38	Nowe Siodło	89-20	4		śląd osadnictwa	epoka kamienia (neolit)
39	Nowe Siodło	89-20	5		śląd osadnictwa	epoka kamienia (neolit)
40	Nowe Siodło	89-20	6		śląd osadnictwa	epoka kamienia (neolit)
41	Nowe Siodło	89-20	7		śląd osadnictwa	epoka kamienia
42	Nowe Siodło	89-20	8		śląd osadnictwa	średniowiecze
43	Nowe Siodło	89-20	13		śląd osadnictwa	epoka kamienia
44	Nowe Siodło	89-20	20		śląd osadnictwa	średniowiecze
45	Rybnica Leśna	88-21	1	1	zamek	późne średniowiecze XIII-XIV w.
46	Rybnica Leśna	88-21	2	2	śląd osadnictwa	średniowiecze
47	Rybnica Leśna	88-21	20		znalezisko luźne	późne średniowiecze, okres nowożytny
48	Sokołowsko	88-21	22		znalezisko luźne	późne średniowiecze
49	Sokołowsko	89-21	23		znalezisko luźne	okres lateński
50	Sokołowsko	88-21	24		nieokreślona	okres lateński
51	Unisław Śląski	88-21	3	1	śląd osadnictwa	średniowiecze

Tabela 5. Obszary ochrony archeologicznej występujące na terenie Gminy Mioszów

Miejscowość	Obszary ochrony archeologicznej
Rybnica Leśna	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o genezie średniowiecznej
Rybnica Leśna	obszar ochrony archeologicznej założenia obronnego zamku Radosno
Sokołowsko	obszar obserwacji archeologicznej wyznaczony dla sztolni odkrytych w 2010r.
Unisław Śląski	obszar obserwacji archeologicznej dla nowożytnego siedliska wsi o genezie średniowiecznej
Mioszów	obszar obserwacji archeologicznej tożsamy z układem urbanistycznym wpisanym do rejestru zabytków
Mioszów	obszar obserwacji archeologicznej wyznaczony dla dawnej wsi Alt Friedland

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dolny Śląsk, jako terytorium pogranicza, jest miejscem egzystencji różnych narodów, grup etnicznych i religii. Od poł. XVI w. do 1947 r. pozostawał poza strukturami państwa polskiego, zaś w latach 1945 - 1947 nastąpiła całkowita wymiana ludności na odmienną kulturowo. Powojenni emigranci, materialnie wykorzeni z utraconych przez Polskę Kresów czy innych terenów Rzeczypospolitej, przywieźli tu swoją mentalność, zasoby niematerialne, próbując odtworzyć dawny układ społeczny. Z czasem wszystko uległo przeobrażeniu, jedne elementy zapożyczano od sąsiadów, innych się wyzbywano. Choćby gwary osadników, które nawarstwiały się i mieszały ze sobą, prowadząc do integracji językowej. Podobnie zwyczaje i obrzędy.

W gminie Mieroszów, podobnie jak na terenie całego Dolnego Śląska, kultywowana jest tradycja i obrzędowość katolicka, objawiająca się uczestnictwem w świętach roku liturgicznego (np.: Wielkanoc, Boże Ciało, Boże Narodzenie), zwyczaju pielgrzymkowym do sanktuariów czy w dbałości o miejsca kultu.

Na terenie gminy Mieroszów funkcjonują ośrodki kulturalne i stowarzyszenia takie jak:

Mieroszowskie Centrum Kultury w Mieroszowie. Realizuje ono działalność kulturalną oraz w zakresie sportu i rekreacji. W jego ramach działają trzy placówki biblioteczne (główna w Mieroszowie i dwie filie: w Sokołowsku i Unisławiu Śląskim). Pod MCK podlega sala spotkań (przy ul. Żeromskiego 28), dawniej kino.

Fundacji Sztuki Współczesnej - In Situ. Od 2008 r. Fundacja prowadzi w Sokołowsku działalność edukacyjno-kulturalną. Ze środków własnych oraz dzięki pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, Regionalnego Programu Operacyjnego i zbiórki 1% odbudowuje neogotycki kompleks dawnego sanatorium dra Brehmera wraz z przyległym parkiem. Znajdujące się także w odbudowanym skrzydle dawnego sanatorium Centrum Edukacji Ekologicznej Ekwieża otwiera nowe możliwości spotkań festiwalowych, teatralnych, filmowych, plastycznych, muzycznych. W piwnicach sanatorium w kwietniu 2016 r. otwarto ciemnię analogową im. Zygmunta Rytki „Obiekt nietrwały”. Jest ona pracownią zarówno dla amatorów, jak i profesjonalistów, ma przypominać i pokazywać moc fotografii dawnej, czarno-białej, bromowej.

Do Fundacji należy także zabytkowe Kino „ZDROWIE”. Dzięki przejściu w posiadanie Fundacji obiekt został uratowany przed przekształceniem go w hurtownię. Fundacja przywraca mu funkcjonalność dawnego ośrodka kultury.

Fundacja organizuje także festiwale: Hommage à Kieślowski, Konteksty, Festiwal sztuki efemerycznej oraz Sanatorium dźwięku.

Misję edukacyjną Fundacji wypełnia Program Edukacji Filmowej Sokołowsko Laboratorium Kultury, będąc dla młodzieży z Dolnego Śląska miejscem zdobywania profesjonalnej wiedzy, a także pierwszych kroków w świat filmowych realizacji.

Stowarzyszenie Twój Mieroszów. Działa m. in. w zakresie działalności naukowej oświatowej, kulturalnej, kultury fizycznej i sportu, ochrony środowiska.

Fundacja św. Elżbiety w Sokołowsku. Celem fundacji jest realizacja zadań publicznych m.in. w zakresie: kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, turystyki i krajoznawstwa.

Stowarzyszenie Pasjonatów Historii Ziemi Mioszowskiej.

Stowarzyszenie "Rybnica Leśna".

Towarzystwo Rozwoju Sokołowska.

Instytucjami działającymi w zakresie zaspokajania kulturalnych potrzeb mieszkańców gminy są ponadto: Urząd Miejski w Mioszowie, szkoły, parafie oraz świetlice wiejskie, świetlice wiejskie lub sale pełniące funkcję świetlicy znajdują się w każdej miejscowości gminnej.

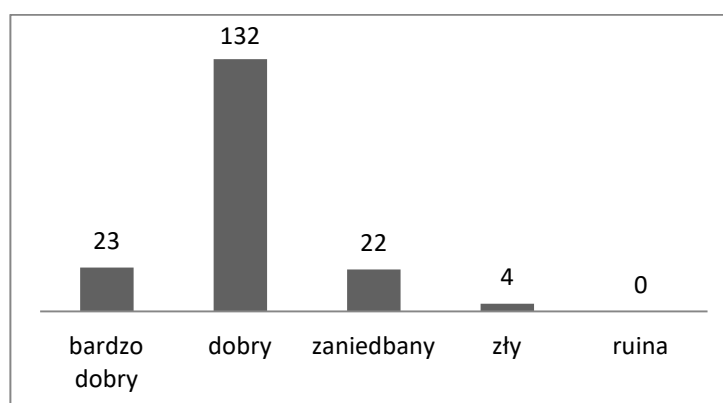
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Analizę stanu zachowania obiektów zabytkowych przeprowadzono w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków. Stan zachowania poszczególnych obiektów opiera się na ocenie zewnętrznych elementów bryły obiektów zabytkowych. Jako stan bardzo dobry przyjęto stan idealny estetycznie jak i konstrukcyjnie, będący najczęściej wynikiem niedawnego remontu, stan dobry w przyjętej ocenie odbiega od niego nieznacznie zaburzeniami estetyki elewacji, przy stanie zaniedbanym ta estetyka pozostawia wiele do życzenia, przy stanie złym oprócz braku estetyki widoczne jest naruszenie konstrukcji ścian i poszycia dachu, a w przypadku ruiny doszło do całkowitego lub częściowego zburzenia zabytku.

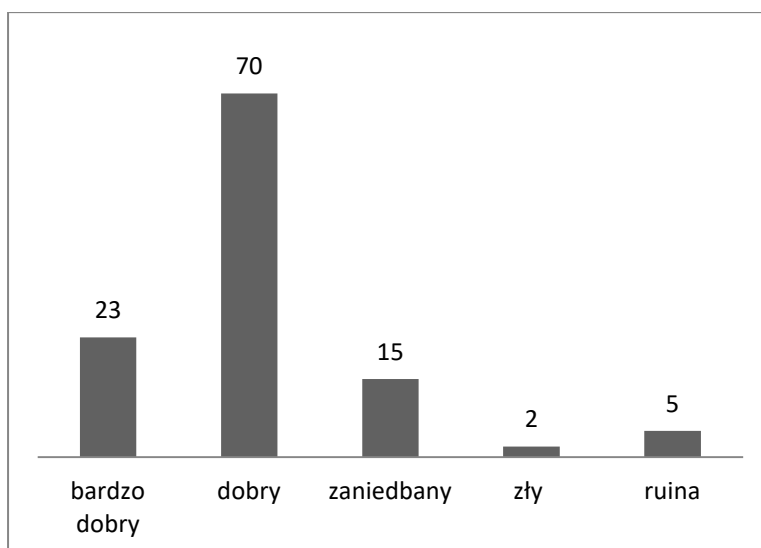
W mieście Mioszów budynki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków prezentują w większości dobry stan zachowania. Większość zabytków pozostaje w rękach prywatnych. Własność gminy stanowi jedynie 9 obiektów, których stan jest dobry. Wśród obiektów dominują obiekty mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze w dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym, spośród nich kilkanaście jest zaniedbana lub posiada zły stan zachowania (m.in. ul. Dolna 2, ul. Mała 3 i 4, ul. Mickiewicza 2 i 19, ul. Powstańców 7 i 12). Obiekty użyteczności publicznej występują w liczbie 7 i ich stan jest dobry lub bardzo dobry (budynek poczty na ul. Kopernika 9, dawna szkoła ewangelicka, ob. podstawowa przy ul. Wolności 19, dawna tkalnia Helda, ob. przedszkole przy ul. Wolności 27). Obiekty o funkcji sakralnej (m.in. kościół, mur kościoła, kaplica cmentarna, plebania, cmentarze) prezentują dobry stan zachowania. Pozostałe obiekty to budynki gospodarcze, usługowe i przemysłowe w dobrym stanie. Jedynie trafostacja z zespołu dawnej tkalni wymagałaby remontu związanego z usunięciem elementów konstrukcji przylegającego do niej dawnego budynku kotłowni, dziś nieistniejącego.

Tabela 6. Stan zachowania obiektów na terenie miasta Mioszów.

W pozostałych miejscowościach gminy obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków również prezentują stan dobry. Spośród nich tylko 4 budynki należą do gminy. Tak jak na terenie miasta tak i tu w większości są to budynki mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze o dobrym lub bardzo dobrym stanie zachowania, niewielka ich część jest zaniedbanych a 1 jest w bardzo złym stanie (Sokołowsko, ul. Osiedle 4). Następną grupę stanowią obiekty o funkcji sakralnej, ich stan zachowania również jest dobry, z wyjątkiem kościoła ewangelickiego (ruina) i cmentarza przy kościele (zaniedbany) w Unisławiu Śląskim. Dawny cmentarz ewangelicki przy skrzyżowaniu dróg w Rybnicy Leśnej również jest zaniedbany. W przypadku dawnych pensjonatów głównie z terenu Sokołowska to san ich zachowania jest różny. Zły stan techniczny prezentuje budynek byłego sanatorium "Grunwald", jednak obecnie trwają przy nim prace remontowe. Byłe sanatorium dra Romplera, w którym obecnie znajduje się Dolnośląski Ośrodek Opieki Międzypokoleniowej "Biały Orzeł" jest w bardzo dobrym stanie, po remoncie. Podobnie jest w przypadku budynku dawnego sanatorium dr Hansa Weickera (sanatorium "Chrobry") gdzie obecnie funkcjonuje zakład opiekuńczo-leczniczy Inter-Med. Bardzo zły stan prezentują natomiast budynki gospodarcze dawnego folwarku w miejscowości Golińsk (obora, chlewnia ze spichlerzem, stodoła) oraz ruiny zamku Radosna w Rybnicy Leśnej.

Tabela 7. Stan zachowania obiektów na terenie wsi gminy Mieroszów.

Podsumowując ogólny stan zachowania zabytków występujących w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Mieroszów należy uznać za zadowalający. Stosunek liczbowy obiektów o korzystnej kondycji (bardzo dobry i dobry) w stosunku do niezadowalającej (zaniedbany, zły, ruina) wynosi: 248/48. Korzystny bilans utrzymuje się w mieście i we wszystkich wsiach gminy.

6.2 Analiza Szans i zagrożeń

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania gminy Mieroszów w zakresie ochrony zabytków.

Mocne strony:

- Walory sprzyjające rozwojowi turystyki aktywnej (Góry Kamienne, Góry Suche oraz część Gór Stołowych zwanych Zaworami).
- Tradycje lecznictwa uzdrowiskowego – pierwsze uzdrowisko chorób płuc na świecie w Sokołowsku, w którym zastosowano nowatorską metodę leczenia klimatyczno-dietetycznego.

- Środowisko mało przekształcone (wysokie walory przyrodnicze bogate w zasoby naturalne) oraz sprzyjające promowaniu na tym obszarze aktywnej rekreacji i sportu.
- Dobre warunki do uprawiania turystyki pieszej, kolarstwa górskiego, sportów zimowych i jazdy konnej.
- Liczne szlaki turystyczne (w tym *Ścieżka historyczna Sokołowsko* - prowadzi ona po zabytkach Sokołowska, znajduje się na niej 31 obiektów dawnej zabudowy sanatoryjnej oraz architektury parkowej, przy każdym obiekcie znajdują się opisy z krótkim rysunkiem historycznym), szlak konny i szlaki rowerowe.
- Obszary objęte ochroną przyrody (Natura 2000).
- Bardzo dobry punkt wypadowo – turystyczny (bliskość atrakcji turystycznych – Zamek Książ, Zespół Klasztorny Opactwa Cysterskiego w Krzeszowie).
- Bogate dziedzictwo i tradycje lecznictwa zdrojowego.
- Położenie gminy na pograniczu polsko – czeskim i w pobliżu Niemiec.
- Sąsiedztwo dużej aglomeracji wałbrzyskiej.
- Opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy.
- Bogata i ciekawa historia gminy.
- Aktywnie działające stowarzyszenia i instytucje kultury: *Mieroszowskie Centrum Kultury w Mieroszowie*, *Fundacja Sztuki Współczesnej "In Situ"*, *Stowarzyszenie Twój Mieroszków*, *Stowarzyszenie pasjonatów historii ziemi mieroszowskiej*, *Fundacja św. Elżbiety w Sokołowsku*, *Stowarzyszenie "Rybnica Leśna"*, *Towarzystwo Rozwoju Sokołowska*.
- Współpraca z Fundacją Sztuki Współczesnej IN SITU w zakresie poprawy stanu zabytków architektury i budownictwa na terenie Sokołowska.
- Odbywające się imprezy cykliczne, m.in.:
  - ✓ Hommage a Kieślowski – Festiwal Filmowy w Sokołowsku, wrzesień;
  - ✓ Konteksty – Festiwal Sztuki Efemerycznej w Sokołowsku, 25-29 lipca;
  - ✓ Festiwal muzyczny "Sanatorium dźwięku", 8-10 sierpnia
  - ✓ Dni Ziemi Mieroszowskiej;
  - ✓ Bieg Gwarków.

Słabe strony:

- Niedostateczna promocja zabytków i ich roli w życiu gospodarczym, kulturalnym itp.
- Niski poziom promocji i reklamy regionu.
- Niezadowalający stopień zachowania wielu obiektów zabytkowych.
- Brak statusu uzdrowiska wsi Sokołowsko.
- Niewykorzystany potencjał uzdrowiska wiejskiego Sokołowsko.
- Niska świadomość mieszkańców walorów własnej tradycyjnej architektury lokalnej, mogącej stanowić potencjał turystyczny.
- Degradacja naturalnej rzeźby terenu spowodowana działalnością wydobywczą.
- Niewystarczający stan środków finansowych na ochronę zabytków.

Szanse:

- Unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki.
- Działalność Fundacji „In Situ” stwarzająca możliwość odbudowy Sanatorium „Grunwald”, która znacząco podniosłaby rangę miejscowości i przyczyniła się do odrodzenia funkcji uzdrowiskowej.
- Zagospodarowania i przystosowania terenów zabytkowych parków zdrojowych w Sokołowsku do funkcji turystycznych i rekreacyjnych.
- Uzyskanie statusu uzdrowiska przez Sokołowsko. Funkcja uzdrowiskowa stanowiłaby szansę jej rozwoju.
- Wykorzystanie potencjału turystycznego regionu.
- Rozbudowa istniejącego systemu tras i ścieżek turystycznych, zarówno pieszych, rowerowych i narciarskich.

- Możliwość korzystania z zewnętrznych środków finansowych na rzecz projektów rozwojowych Gminy, ze szczególnym uwzględnieniem funduszy Unii Europejskiej.
- Tranzyt turystyczny – stworzenie wspólnej, polsko – czeskiej oferty turystycznej.
- Organizowanie krajowych i międzynarodowych wydarzeń kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych.
- Dobra oferta edukacyjna i kulturalna.

Zagrożenia:

- Degradacja zabytków.
- Rozwój górnictwa odkrywkowego w kontekście ochrony środowiska.
- Malejące znaczenie Sokołowska jako ośrodka leczenia chorób układu oddechowego.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego gminy, zostały opracowane priorytety. Do realizacji priorytetów wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067), Wójt zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata,

sprawozdań z realizacji *Gminnego Programu* i przedstawiania ich Radzie Gminy. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji *Programu*, uwzględniające wykonanie zadań, które zostały przyjęte do wypełnienia w czteroletnim okresie obowiązywania *Gminnego Programu* oraz efektywność wcielenia ich w życie.

PRIORYTET I	
OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy oraz dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy. ➤ Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków: stanowiących własność gminy, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, na tej podstawie opracowanie planu remontów. ➤ Określenie zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, niebędącym własnością gminy. ➤ Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania. ➤ Systematyczne dbanie o stan zachowania zabytkowych parkach na terenie gminy. ➤ Prace porządkowe na starych cmentarzach na obszarze gminy: <ul style="list-style-type: none"> ✓ coroczne prace pielęgnacyjne i porządkujące (koszenie trawy, grabienie liści, czyszczenie nagrobków itp.), ✓ usuwanie roślinności zielnej oraz samosiewek drzew, ✓ renowację zabytkowych nagrobków. ➤ Pozostawienie historycznej funkcji obiektów, budynków, ewentualna nowa funkcja zabytku powinna być dopasowana do niego. ➤ Ochrona układu urbanistycznego miasta i ruralistycznych wsi: <ul style="list-style-type: none"> ✓ ochrona ekspozycji i ograniczenie w zabudowie punktów i osi widokowych, ✓ podporządkowanie i zharmonizowanie nowej zabudowy z istniejącymi obiektami o wartościach kulturowych i zabytkowych w zakresie linii zabudowy, zasadniczych proporcji wysokościowych i kubaturowych. ➤ Ochrona stanowisk archeologicznych: <ul style="list-style-type: none"> ✓ wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego, ✓ prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych, ✓ zachowanie w przestrzeni wyodrębnionej formy stanowisk archeologicznych naziemnych z własną formą krajobrazową. ➤ Wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków.
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wszystkie zabytki rejestrowe oraz ewidencyjne należy umieszczać w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. ➤ Promowanie istniejących wartości krajobrazowych miasta oraz atrakcyjnych przestrzeni widokowych, w tym ochrona historycznego tła krajobrazowego. Poprzez dążenie do zachowania i odtworzenia historycznego układu przestrzennego i układu zieleni oraz przeprowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych i rewaloryzacyjnych. ➤ Wszystkie prace ingerujące w substancję zabytkową powinny być zaopiniowane przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

	<p>(zabytki ewidencyjne) lub powinny uzyskać decyzję na prace (zabytek rejestrowy).</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Prace przy zabytkach rejestrowych powinny być wykonywane pod nadzorem konserwatorskim. ➤ Zabezpieczenie w budżetach rocznych środków na zadania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. ➤ Realizacja polityki przestrzennej wyznaczonej w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mioszów.
PRIORYTET II: KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I JEGO OCHRONA	
Kierunki działań:	Zadania:
Ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Podczas dokonywania aktualizacji Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego Gminy należy uwzględnić brakujące obiekty zabytkowe znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz usunąć obiekty nieistniejące. ➤ Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. ➤ Aktualizacja Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb zachowania krajobrazu kulturowego gminy. ➤ Przyjęcie przez Radę Miejską Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji. ➤ Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: <ul style="list-style-type: none"> ✓ przyjęcie zarządzeniem gminnej ewidencji zabytków, ✓ zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy, ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, ✓ propozycje skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji, ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, ✓ sporządzenie sprawozdanie z realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), ✓ zamieszczenie wykazu GEZ i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na stronie internetowej Urzędu Gminy.
PRIORYTET III: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIELĘGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy. ➤ Udostępnianie informacji o zabytkach i innych działaniach związanych z dziedzictwem kulturowym na stronie Informacji Turystycznej. ➤ Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru

	<p>zabytków.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy. ➤ Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków. ➤ Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom, ludziom związanym z Gminą, itp. ➤ Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie Miasta i Gminy.
<p>Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy. ➤ Promocja i rozwój istniejących szlaków turystycznych. ➤ Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego. ➤ Promocja i rozwój bazy turystycznej. ➤ Stworzenie interaktywnej mapy dziedzictwa kulturowego. ➤ Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw, seminariów i innych działań propagujących wiedzę o historii i kulturze materialnej gminy. ➤ Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację *Programu* jest Wójt Gminy Mieroszów. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenia parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;
- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich (z uwagi na trwającą perspektywę finansowania na lata 2014-2020 konieczne jest bieżące śledzenie możliwości pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego);
- instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez wójta zespół ds. monitoringu realizacji *Programu*, utworzony przy Urzędzie Gminy w Mieroszowie, w skład którego wchodziłyby również osoby z instytucji zewnętrznych;

- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Gminnego Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,
- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- ✓ dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- ✓ dotacje wojewódzkie,
- ✓ dotacje powiatowe,
- ✓ dotacje gminne,
- ✓ inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- ✓ źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- ✓ źródła pozaunijne.

1. Środki UE

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Oś priorytetowa VIII - Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury.

Inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych. Wsparcie ukierunkowane na zachowanie dziedzictwa będzie dotyczyło prac związanych z renowacją, konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (i ich zespołów), jak również przebudowy i rozbudowy obiektów zabytkowych.

Dofinansowanie będą mogły otrzymać także projekty związane z konserwacją i restauracją zabytków ruchomych (w tym ich ochrona i udostępnienie poprzez proces digitalizacji). Zakres wsparcia w ramach osi priorytetowej VIII obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów, jak również zabytkowych parków i ogrodów. W zakresie rozwoju zasobów kultury o dofinansowanie będą mogły ubiegać się przedsięwzięcia polegające na rozbudowie, przebudowie i remoncie niezabytkowej infrastruktury kultury i edukacji artystycznej z przeznaczeniem na cele kulturalne, jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego.

Program Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020

OŚ PRIORYTETOWA 2: Rozwój potencjału przyrodniczego i kulturowego na rzecz wspierania zatrudnienia.

Priorytet inwestycyjny 2.1 Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturowych oraz ich rozwój.

Zachowanie i odnowa atrakcji kulturowych i przyrodniczych, ukierunkowane na ich wykorzystanie dla zrównoważonego rozwoju wspólnego pogranicza.

Działania zmierzające do zachowania i odnowy atrakcji kulturowych i przyrodniczych bezpośrednio zwiększają jakość i zakres oferty turystycznej i w ten sposób wpływają na wzrost zatrudnienia w turystyce i związanych z nią gałęziach gospodarki. W celu podniesienia jakości i wzbogacenia oferty turystycznej mogą być realizowane następujące działania:

- ✓ rekonstrukcje, rewitalizacje i inne działania służące zachowaniu i odnowie atrakcji przyrodniczych i kulturowych,
- ✓ działania zmierzające do większego włączenia atrakcji kulturowych i przyrodniczych do zrównoważonego ruchu turystycznego.

Dotyczy to realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych dotyczących elementów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz innych znaczących atrakcji regionu, zmierzających do wzbogacenia oferty turystycznej pogranicza.

Działanie 2. Wspieranie wykorzystania niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Wspieranie zachowania i rozwoju niematerialnego dziedzictwa kulturowego pogranicza polsko-czeskiego ma wysoki potencjał generowania efektów synergicznych. Wydarzenia kulturalne, wykorzystujące dziedzictwo niematerialne (np. festiwale tradycji, pokazy rzemiosła tradycyjnego), przyczyniają się nie tylko do włączania elementów dziedzictwa niematerialnego do ruchu turystycznego, ale przyczyniają się także do wykorzystania innych (zazwyczaj materialnych) atrakcji regionu pogranicza.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020

Poddziałanie 4.3.A Zabytki nieruchome, wpisane do rejestru prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu wraz z ich otoczeniem, w tym:

- ✓ rewitalizacja, rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, restauracja zachowanie i adaptacja oraz roboty budowlane obiektów zabytkowych oraz obszarów zabytkowych;
- ✓ przystosowanie obiektów do pełnienia przez nie nowych funkcji (w szczególności do prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej) wraz z zakupem niezbędnego sprzętu/wyposażenia;

Jako uzupełniający element wyżej wymienionych projektów będą mogły być realizowane:

- ✓ dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- ✓ adaptacja i zastosowanie środków ochrony (np. przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej);
- ✓ przedsięwzięcia dotyczące infrastruktury towarzyszącej (np. parkingi, chodniki, drogi) – do 15% wartości projektu;
- ✓ konserwacja, restauracja zabytków ruchomych znajdujących się w ww. zabytkach nieruchomych objętych wsparciem).

Poddziałanie 6.3.1 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów – horyzontalne - OSI

Typy projektów:

6.3.A Remont, przebudowa, rozbudowa, adaptacja, wyposażenie istniejących zdegradowanych budynków, obiektów, zagospodarowanie terenów i przestrzeni (np. monitoring miejski lub dostosowanie przestrzeni do potrzeb osób niepełnosprawnych) w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji społecznych, kulturalnych, gospodarczych, edukacyjnych lub rekreacyjnych;

Możliwe są działania poprawiające efektywność energetyczną. Wartość takich inwestycji nie może przekraczać 49% wartości wydatków kwalifikowalnych na pojedynczy budynek w projekcie.

Preferowane będą projekty dotyczące zabytków wpisanych do rejestru prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020

Działanie: Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich

Poddziałanie 2 - Wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej - zakres:

a) Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego. Wsparcie w ramach tego typu operacji obejmuje:

- ✓ odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego,
- ✓ zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

2. Środki krajowe

Środki z budżetu państwa w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Główną formą finansowania opieki nad zabytkami, po którą sięgają właściciele lub zarządcy, są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa. Środki te dystrybuowane są poprzez odpowiednie departamenty ministerstwa właściwego ds. kultury w ramach Programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN).

Program ten zawiera m.in. priorytety:

Priorytet 1 – Ochrona zabytków

Priorytet 5 – Ochrona zabytków archeologicznych

Priorytet 1 - Departament Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na przełomie września i października ogłasza konkurs, w którym rozdysponowywanych jest co roku około 105 000 000 zł (zależnie od wysokości zabezpieczonych środków w budżecie państwa). W ramach tego działania mogą być sfinansowane m.in. prace konserwatorskie,

restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Do finansowania nie kwalifikują się zadania współfinansowane ze środków europejskich .

Priorytet 5 - Narodowy Instytut Dziedzictwa w ramach konkursów rozdysponowywana jest corocznie kwota około 2 000 000 zł. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- ✓ ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski;
- ✓ nieinwazyjne badania archeologiczne, niezwiązane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- ✓ opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W wypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem. Publikacje wydawane w ramach priorytetu mają być obowiązkowo wydane w języku polskim, pożądane są wersje wielojęzyczne .

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa na lata 2016-2020 - Priorytet 2 umożliwia pozyskanie środków przez gminy na zadania związane z remontem, przebudową, rozbudową i budową oraz wyposażeniem budynków bibliotek.

Poza odpowiednimi programami istnieją też dotacje celowe przyznawane przez ministerstwa realizujące misję opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego, czyli Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego może wspierać działania m.in. na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego także przez program Promesa. Jego celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury przez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego na zadania, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich. Promesa ministra to inaczej umowa przyrzeczenia o współfinansowaniu projektów realizowanych ze środków europejskich pod warunkiem ich wyboru do realizacji przez właściwe organy w ramach funduszy strukturalnych, programów wspólnotowych oraz innych środków europejskich.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego organizuje coroczny konkurs „Zabytek Zadbany”, dzięki któremu promuje się właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko wpisuje się do rejestru zabytków. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów. Ocenie komisji konkursowej podlegają jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury.

3. Środki województwa dolnośląskiego **Środki wojewódzkiego konserwatora zabytków**

Wojewódzki konserwator zabytków, działając na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez wojewodę.

W odróżnieniu od możliwości dofinansowania prac lub robót przy zabytkach przez samorząd gminny bądź wojewódzki, wojewódzki konserwator zabytków, podobnie jak Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, udziela dotacji nie tylko na pokrycie kosztów wykonania planowanych

prac w roku udzielenia dotacji, lecz też dofinansowuje prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Z wnioskiem o udzielenie finansowania może wystąpić każdy podmiot, mający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. O refundację może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.

Wsparciem gospodarzy obiektów zabytkowych jest także konkurs o „Laur Konserwatorski”, organizowany corocznie przez Stowarzyszenie Konserwatorskie we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków pod patronatem Generalnego Konserwatora Zabytków, Wojewody oraz Marszałka Województwa. Celem konkursu jest wyłonienie wyróżniających się realizacji konserwatorskich, cechujących się wysoką jakością, prawidłowością działań przy zabytku, szczególną dbałością o kompleksowe przywrócenie mu świetności, utrwalenie wartości znaczenia oraz promocja dobrych wzorów realizacji prac przy zabytku, adaptacji i dbałości o jego właściwe utrzymanie i zagospodarowanie, uhonorowanie i wyróżnienie wzorowych inwestorów-gospodarzy zabytków i wykonawców prac.

Środki samorządu województwa dolnośląskiego

Samorząd województwa dolnośląskiego corocznie na działania związane z opieką nad dolnośląskimi zabytkami przeznacza pulę środków, która jest rozdysponowywana w ramach naboru wniosków w konkursie o dotację na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach. Nabór wniosków odbywa się do końca stycznia każdego roku, a wielkość wnioskowanej dotacji nie może stanowić więcej niż 200 000 złotych, która stanowić może maksymalnie 50% planowanych wydatków na prace związane z zabezpieczeniem czy restauracją zabytku w ramach składanego wniosku. Ponadto na podstawie art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2016 r., poz. 486) i art. 13 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817 z późn. zm.) samorząd województwa dolnośląskiego corocznie ogłasza Otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Celem konkursu ofert jest wyłonienie i wsparcie projektów dotyczących realizacji zadań publicznych Województwa Dolnośląskiego z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji.

Dodatkowo corocznie samorząd województwa dolnośląskiego daje możliwość otrzymania dotacji na realizację zadania publicznego w sferze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego z pominięciem otwartego konkursu ofert. Ofertę realizacji zadania publicznego złożyć mogą podmioty/organizacje na podstawie artykułu 19 a (ust. od 1 do 6) ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 1817 z późn. zm.). Wysokość dofinansowania lub finansowania zadania publicznego nie może jednorazowo przekroczyć kwoty 10 000 zł, a zadanie publiczne ma być realizowane w okresie nie dłuższym niż 90 dni.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Mieroszów;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gmina Mieroszów;

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Inwestycje przeprowadzone w poprzednich latach przez Gminę Mieroszów:

- ✓ Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Mieroszowie przy ul. Wolności 19,
- ✓ Remont MCK przy ul. Żeromskiego 28 - studio nagrań i sala prób, remont biblioteki, dostosowanie budynku do osób niepełnosprawnych.

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
- 2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2018 poz. 2067 ze zm.).
- 3) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997r. nr 78 poz. 483, ze zm.).
- 4) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 574, ze zm.).
- 5) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j., Dz. U. 2017 poz. 1073, ze zm.).
- 6) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane (t. j., Dz. U. 2018, poz. 1202 ze zm.).
- 7) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.- Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. 2018 poz. 799).
- 8) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j., Dz. U. 2018 r. poz. 1614 ze zm.).
- 9) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j., Dz. U. 2018 poz. 2204 ze zm.).
- 10) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j., Dz. U. 2018 poz. 1983).
- 11) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. 2018 poz. 450).
- 12) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 720).
- 13) Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j., Dz. U. 2018 poz. 217).
- 14) Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t. j. Dz. U. 2018, poz. 1330 ze zm.).
- 15) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t. j. Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661).
- 16) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j., Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
- 17) Programy i strategie gminne: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Mieroszów, Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Mieroszów na lata 2015-2025, Strategia Rozwoju Gminy Mieroszów na lata 2014-2020.
- 18) Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2015–2018, Strategia Rozwoju powiatu Wałbrzyskiego na lata 2014-2020, Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020.
- 19) Materiały udostępnione w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu: karty ewidencyjne architektury i budownictwa, karty ewidencyjne zabytków ruchomych, karty ewidencyjne cmentarzy, itp.
- 20) Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Mieroszowie.
- 21) K. Janusiak, Od wsi do uzdrowiska. Przekształcenia przestrzenne Sokołowska [w:] Acta Universitatis Lodzianis, Folia Historica 88, 2012, s. 97-117.
- 22) E. Gonda-Soroczyńska, Niewykorzystany potencjał uzdrowiska wiejskiego Sokołowsko [w:] Architektura 10 (2) 2011, s. 25-34.
- 23) P. Migoń, E. Pijet-Migoń, Sokołowsko jako potencjalne centrum ruchu turystycznego w Sudetach Środkowych - szanse i bariery [w:] Studia i Monografie AWF we Wrocławiu, 2013, 118, s.169-185.
- 24) Słownik geografii turystycznej Sudetów, Góry Kamienne, Tom 9.
- 25) Z. Leszko, Zapomniana perła Dolnego Śląska. Sokołowsko w latach 1945-1989, Warszawa 2014.
- 26) www.nid.pl;
- 27) www.zabytek.pl;